

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Tomáš Dumbrovský

**Svoboda projevu a její limity při střetu s právem na ochranu
osobnosti**

Diplomová práce

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma "*Svoboda projevu a její limity při střetu s právem na ochranu osobnosti*" vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Brně dne 28. srpna 2016

.....
Tomáš Dumbrovský

Děkuji prof. JUDr. Ivu Telecomi, CSc. za odborné vedení a za podněty a připomínky při zpracování této diplomové práce.

Seznam použitých zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
LZPS	Listina základních práv a svobod
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
OZ 1964	Zákon č. 64/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
PETL	Principy Evropského deliktního práva (Principles of Europea Tort Law)
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

OBSAH

Seznam použitých zkratk

Úvod	7
1. Svoboda projevu jako základní právo a jeho dopad na právní vztahy mezi soukromými subjekty	9
1.1 Vymezení práva na svobodu projevu a jeho ochrana	9
1.1.1 Projev nebo jednání	10
1.1.2 Forma projevu	11
1.1.3 Obsah projevu	12
1.1.3.1 <i>Politický projev (projev týkající se věcí veřejných)</i>	12
1.1.3.2 <i>Umělecký projev</i>	13
1.1.3.3 <i>Komerční projev</i>	13
1.2 Zásah do práva na svobodu projevu	14
1.3 Svoboda projevu, její "prozařování" celým právním řádem a dopad do soukromoprávní oblasti	14
1.4 Shrnutí kapitoly	15
2. Právo na ochranu osobnosti	16
2.1 Pojetí práva na ochranu osobnosti	16
2.2 Prvky odpovědnosti za zásah do osobnostních práv	18
2.3 Nároky při zásahu do osobnostních práv	18
2.3.1 Nárok zdržovací a odstraňovací	19
2.3.2 Nárok satisfakční	20
2.4 Vyloučení odpovědnosti	21
2.5 Vybraná osobnostní práva, jež se do kolize se svobodou projevu dostávají nejčastěji	21
2.5.1 Právo na lidskou čest a důstojnost	22
2.5.2 Právo na soukromí	23
2.6 Shrnutí kapitoly	24
3. Svoboda projevu v kolizi s osobnostními právy	26
3.1 Určování rozhodných kritérií při hodnocení samotné kolize	26
3.2 Nutnost komplexního posouzení celého případu	27
3.3 Kritéria vážící se k osobám	28
3.3.1 Kdo projev pronáší	28

3.3.2 Koho se projev týká – kritéria ve vztahu k osobám, jimž je právem na svobodu projevu zasahováno do osobnostních práv	30
3.3.3 Pasivní legitimize původce projevu (neoprávněného zásahu)	30
3.4. Kritéria vážící se k obsahu projevu	31
3.4.1. Rozlišování mezi skutkovými tvrzeními, skutkovými tvrzeními s hodnotovým nádechem, hodnotovými soudy a hodnotovými soudy bez dostatečného skutkového základu	31
3.4.2. Exces ze zákonných licencí	34
3.5. Kritéria prostorová	35
3.6 Kritéria vážící se k náhradě nemajetkové újmy	36
3.6.1 Preventivně-sankční charakter náhrady nemajetkové újmy	40
3.6.2 Symbolická náhrada nemajetkové újmy	41
3.7 Shrnutí kapitoly	42
Závěr	43
Shrnutí	45
Summary	46
Seznam použité literatury a pramenů	48

Úvod

Jak plyne z rozsudku ESLP *Handyside proti Spojenému království*¹ ochrana svobody projevu se vztahuje i na projevy, jež jsou "zraňující, šokují nebo znepokojují stát či určitou část společnosti". Nicméně to neznamená, že jsou tyto projevy chráněny vždy, a pokud se právo na svobodu projevu dostane do kolize s jiným základním právem, je nutno střet těchto práv náležitě hodnotit a pomocí metodologických testů a kritérií rozhodnout, které právo bude mít v tom kterém případě přednost. Není tomu jinak ani pokud jde o střet s právem na ochranu osobnosti, jež představuje pestrá oblast občanského práva. Zákonná úprava v OZ upravující osobnostní práva je totiž velice kusá a při rozhodování osobnostních sporů hraje nemalou roli judikatura, jak národní, tak ESLP. I z tohoto důvodu je možno případy, jež jsou v souvislosti s kolizí práva na svobodu projevu a práva na ochranu osobnosti rozhodovány, nepochybně označit za tzv. *hard cases* (složitě případy aplikace práva)², neboť se nejedná o případy, jež by bylo možno rozhodnout toliko mechanickým způsobem.

Při absolvování studentské stáže na Krajském soudě v Brně na občanskoprávním úseku, v oné době ještě soudu prvního stupně věcně příslušného pro rozhodování sporů na ochranu osobnosti, jsem měl možnost se seznámit s poměrně velkým množstvím případů týkající se právě kolize práva na svobodu projevu a práva na ochranu osobnosti. Již tehdy mě tato problematika velice zaujala, a to hned z několika důvodů. Předně jsem si kladl otázky ohledně interpretace daných ustanovení OZ souvisejících s právem na ochranu osobnosti a otázky týkající se zamezení soudní svévole, resp. dodržení principu právní jistoty při rozhodování osobnostních sporů. Současně mě také zajímalo, jakým směrem se daná problematika ubírá a bude ubírat, neboť je nutno, aby reflektovala společenský a technologický vývoj.

Cílem zpracování mé diplomové práce je proto obsáhnout všechny důležitá rozhodovací kritéria plynoucí ze současné rozhodovací praxe ve vztahu ke kolizi práva na svobodný projev s právem na ochranu osobnosti, jejichž pomocí je mezi těmito právy nalézána požadovaná rovnováha. Nezbytnou pomůckou pro naplnění tohoto cíle byla analýza dostupné judikatury soudů národních (s důrazem na judikaturu Ústavního soudu, Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně), tak ESLP. Práce však zahrnuje nejen postihnutí uvedené problematiky *de lege lata*, ale i upozornění na problematická místa, které je třeba mít na zřeteli a s tím spojené úvahy *de lege ferenda*.

Po obsahové stránce práce zaujímá kromě úvodní a závěrečné pasáže tři hlavní kapitoly. Obsahem kapitoly první je vymezení práva na svobodu projevu jako takového. Vypracování

¹ rozsudek ESLP *Handyside proti Spojenému království* ze dne 7. 12. 1976, stížnost č. 5493/72

² srov. KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, s. 41 a násl.

tohoto obecného vymezení jsem považoval za nutné pro komplexní pochopení celé problematiky. Cílem této kapitoly je podat zevrubný přehled, v jakých právních pramenech je právo na svobodu projevu zachyceno, co vše zahrnuje, a jak je na něj potřeba nahlížet. Zároveň je v rámci této kapitoly poukázáno také na skutečnost, že základní lidská práva "prozařují" do celého právního řádu a jejich účinky jsou tak viditelné i v soukromoprávních vztazích.

Obecné přiblížení problematiky práva na ochranu osobnosti je obsahem kapitoly druhé, kde se věnuji základním rysům tohoto práva. Tato kapitola rovněž blíže rozebírá vybraná osobnostní práva, jež se do kolize se svobodou projevu dostávají nejčastěji, a to právo na lidskou čest a důstojnost a právo na soukromí.

Třetí kapitola je kapitolou stěžejní, jelikož se věnuje rozhodným kritériím pro posuzování kolize práva na svobodný projev a práva na ochranu osobnosti a odpovídá na otázky, v jakých případech musí být právo na svobodu projevu omezeno, kde se nacházejí jeho limity a jak tyto limity určovat, aby nedocházelo k rozdílným a nepředvídatelným soudním rozhodnutím řešícím danou kolizi.

Celou diplomovou práci doplňuje judikatura, ať už soudů obecných, tak vyšších v čele s Ústavním soudem a ESLP, neboť právě judikatura má v oblasti týkající se kolize práva na svobodu projevu a ochranu osobnosti své nezanedbatelné místo. Je třeba z ní vycházet s ohledem na požadavek právní jistoty. Ovšem je také nutno zdůraznit, že každý případ je doprovázen rozličnými okolnostmi a ani judikatura nemusí podat zevrubný návod, jak případ rozhodnout. Na druhou stranu z ní však lze vysledovat určitý směr, kterým by se mělo soudní rozhodnutí ubírat.

Právní stav byl zohledněn ke dni 28. srpna 2016.

1. Svoboda projevu jako základní právo a jeho dopad na právní vztahy mezi soukromými subjekty

1.1 Vymezení práva na svobodu projevu a jeho ochrana

Svoboda projevu je jak podstatný základ demokratické společnosti a podmínkou jejího pokroku, tak nezbytná podmínka seberealizace každého jednotlivce.³ Je to právo politické, jež se pojí s dalšími základními právy, a to zvláště s právem na přístup k informacím, svobodou sdružování nebo svobodou shromažďování.

V rámci českého ústavního pořádku je právo na svobodu projevu upraveno v čl. 17 LZPS, který ve druhém odstavci stanoví, že "*každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu*". Dále je toto právo chráněno v řadě mezinárodních dokumentů o lidských právech a svobodách, z nichž je nutno zmínit obzvláště Evropskou Úmluvu o lidských právech (čl. 10), Listinu základních práv EU (čl. 11) a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (čl. 19).

I přesto, že je svoboda projevu podstatným politickým právem, neznamená to, že by snad jinému než politickému projevu byla ochrana odepřena. Nicméně viděno optikou ESLP, jedná-li se o projev, jenž je spojen s určitými otázkami veřejného zájmu, s politickými otázkami, je vyžadováno, aby byl vykládán restriktivně účel, na základě kterého by mělo dojít k omezení tohoto projevu. Pokud však jde v rámci rozhodování ESLP o projevy, jiné než politické, jež se dostanou do konfliktu s jinými zájmy, typicky s právem na soukromý a rodinný život, právo na svobodu projevu nepůsobí tak silně.⁴ Na druhou stranu Výbor OSN pro lidská práva ve vztahu k výkladu čl. 19 odst. 2 MPOPP v rámci stanovisek *Ballantyne, Davidson a McIntyre proti Kanadě*⁵ konstatoval, že uvedené ustanovení týkající se svobodného projevu musí být interpretováno tak, že dopadá na všechny formy subjektivních myšlenek a názorů, které jsou schopny předávání jiným osobám, a to i komerční sdělení, reklama a umělecké projevy, pokud ovšem nepřekračují nároky zakotvené v čl. 20 MPOPP, které se pojí např. se zákazem propagandy národní, rasové a náboženské nenávisti.⁶ Český Ústavní soud potom např. ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005 dospěl k závěru, že otázkami veřejného zájmu jsou

³ rozsudeky ESLP *Handyside proti Spojenému království* ze dne 7. 12. 1976, stížnost č. 5493/72, *Lindon, Otchakovsky - Laurens a July proti Francii* ze dne 22. 10. 2007, stížnost č. 21279/02 a 36448/02, *Guja proti Moldavsku* ze dne 12. 2. 2008, č. 14277/04

⁴ WAGNEROVÁ, Eliška. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 426 (čl. 17 Ústavy)

⁵ *Ballantyne, Davidson a McIntyre proti Kanadě*, č. 359/1989 a 358/1989, stanovisko z 5. 5. 1993

⁶ WAGNEROVÁ: *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 2012, s. 426

nejen otázky politické, ale i ty, které se pojí se společenskými tématy z oblasti kultury, sportu apod. Z tohoto důvodu můžeme potom označit svobodu médií i za kulturní právo, jelikož média skrze zprostředkování kultury ovlivňují její vnímání veřejnosti více než divadla, kina apod.⁷

1.1.1 Projev nebo jednání

Co se týče svobody projevu a jejího rozsahu, může vyvstat otázka, a to i přesto, že je toto právo vykládáno široce, zda jde pořád ještě o projev, nebo jde o jednání, jež už pod ochranu čl. 17 LZPS nespadá. Jak uvádí M. Bartoň, " *hranice oddělující projev a jiné jednání není vždy zcela zřetelná a z obecných hledisek vždy jasně předem definovatelná*".⁸ Na základě jakých kritérií tedy projev od jednání můžeme odlišit? Spadá ta která aktivita pod rozsah ústavně zaručeného práva na svobodu projevu?

Je nutno zdůraznit, že pojem "projev" nepředstavuje toliko projev mluvený. Pokud bychom se věnovali pouze výkladu jazykovému, svoboda slova by byla kategorií užší než samotná svoboda projevu, neboť se netýká jen projevu mluveného a člověk se může projevit nejen slovem, ale i jeho srovnatelnou formou, a to obrazem, hudbou, gestem, apod.⁹

Pokud se o projev z právního hlediska jednat nebude, můžeme jeho ochranu ve smyslu práva na svobodu projevu hned vyloučit. To však neznamená, že daná aktivita nemůže být chráněna právem jiným. Základem posouzení, zda by chování jedince spadalo pod ochranu svobodného projevu, je kritérium sdělení poselství, názoru, myšlenky či informace.¹⁰ Problematictější oblast mohou představovat zvláště expresivní projevy a odlišení svobody projevu od "pouhého" jednání.

Co se týče expresivních projevů, zde je třeba odlišit, zda to které jednání jako je např. mimika, gestikulace, nošení určitého oděvu, zničení věci, zachování se určitým způsobem apod. má jistý význam - je v něm dané poselství, vyjádření názoru či postoje, přičemž dalším kritériem je rovněž určitá míra pravděpodobnosti pochopení tohoto poselství ze strany společnosti.¹¹ Jako příklad chráněného symbolického projevu je možno uvést případ řešený ESLP *Křesťansko-demokratické lidové strany proti Moldavsku*¹², kde ESLP dovedl ochranu projevu spočívajícím v pálení portrétu ruského prezidenta a ruské vlajky. V případě *Vajnai proti Maďarsku*¹³ potom ESLP přiznal ochranu projevu spočívajícím v nošení rudé pěticípé hvězdy

⁷ WAGNEROVÁ, Eliška a kol.. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 426

⁸ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: Principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 41

⁹ tamtéž. s. 32

¹⁰ BARTOŇ, Michal. Rozlišení projevu od jiného jednání v kontextu dogmatiky svobody projevu. *Právní rozhledy* 9/2014, s. 317

¹¹ BARTOŇ: *Svoboda projevu: Principy, garance, meze*. 2010, s. 46

¹² rozsudek ESLP *Křesťansko-demokratické lidové strany proti Moldavsku* ze dne 2. 2. 2010, stížnost č. 25196/04

¹³ rozsudek ESLP *Vajnai proti Maďarsku* ze dne 8. 7. 2008, stížnost č. 33629/06

v rámci dovolené demonstrace. V uvedených případech došlo ze strany ESLP k detailní argumentaci a posouzení všech důležitých skutečností. ESLP se zvláště věnoval rozboru symboliky jako takové, události, v rámci které projev probíhal, jakož i kontextu, v jakém k projevu došlo a nazírání společnosti na toto jednání.

Pokud jde o čistě verbální akty, kde jde o pouhé vyřčení slov či napsání textu, ty pod režim svobody slova nespádají.¹⁴ V tomto smyslu je nutno posoudit, zda jde opravdu pouze o jednání pomocí slov. Může se jednat např. o pachatele trestného činu vydírání, kdy dojde k pohrůžce násilí nebo jiné těžké újmy, který poté nemůže napadat rozhodnutí obecných soudů ústavní stížností s tím, že by došlo k zásahu do jeho svobody projevu dle čl. 17 LZPS, že se toliko písemně či ústně projevil; tato stížnost by měla být odmítnuta s poukazem na to, že k zásahu do práva na svobodný projev vůbec nedošlo, neboť právo na svobodu projevu jeho jednání vůbec nepokrývá, přičemž by ani nedošlo k posouzení nezbytnosti zásahu do tohoto práva.¹⁵ V tomto případě je pro jednatelův důležitý, jaké jeho jednání bude mít efekt a samotný význam projevu je potlačen. Ovšem určení hranice, v kterém konkrétním případě převyšuje význam projevu či se jedná o pouhý mluvní akt, nemusí být v řadě případů vůbec jednoduché.¹⁶ Proto je důležité vždy projev hodnotit v daném kontextu a s ohledem na okolnosti daného případu.

1.1.2 Forma projevu

Právo na svobodu projevu se vztahuje k nejrůznějším formám projevu, mezi které můžeme zařadit tisk, knihy, film, fotografie, televizní a rozhlasové vysílání, výtvarné umění apod.

ESLP ve svém rozhodování konstatoval také ochranu technických prostředků, pomocí nichž dochází k realizaci svobody projevu, a to v rozhodnutí *Radio AG a další proti Švýcarsku*¹⁷ týkající se přenosu a šíření signálu rozhlasové stanice. Soud v uvedeném rozhodnutí akcentoval, že článek 10 LZPS zajišťuje ochranu nejen obsahu vysílaných programů, ale i oběma formám vysílání - jak bezdrátového, tak prostřednictvím kabelu. Ve smyslu uvedeného nelze nepřisvědčit Bartoňovi, že: "...i technické způsoby šíření informací a myšlenek je nutno zahrnout pod ústavní ochranu svobody projevu, neboť dovedeno ab absurdam, nebude-li sice zakázáno šířit jakýkoli obsah, ale bude zakázáno vyrábět knihy, tisknout časopisy či provozovat vysílání, půjde o zásah pro svobodu projevu devastující".¹⁸

¹⁴ BARTOŇ: *Svoboda projevu: Principy, garance, meze*. 2010, s. 46

¹⁵ tamtéž

¹⁶ tamtéž

¹⁷ rozsudek ESLP *Radio AG a další proti Švýcarsku* ze dne 28. 3. 1990, stížnost č. 10890/84

¹⁸ BARTOŇ: *Svoboda projevu: Principy, garance, meze*. 2010, s. 84

1.1.3 Obsah projevu

Jak plyne z čl. 17 LZPS a z čl. 10 EÚLP, svoboda projevu obecně zastřešuje svobodu zastávat a projevit názor, vyhledat informace, přijímat informace, myšlenky, názory a rozšiřovat informace nebo myšlenky. Vedle toho můžeme zvláště z judikatury ESLP dovodit další jednání, na které se svobodu projevu vztahuje, a to je již výše zmíněné právo na ochranu technických způsobů realizace svobody projevu, právo mlčet¹⁹, právo utajit novinářský zdroj²⁰ a další.

V rámci uplatňování ochrany svobody projevu je třeba si uvědomit, že pod obsah projevu je možno podřadit jak obsah líbivého obrazu, tak za jistých okolností i pornografii²¹ a hate speech²². ESLP se k různorodosti obsahu vyjádřil v případě *Handyside proti Spojenému království*, kde uvedl, že ochrana svobodného projevu se "*vztahuje nejen na informace a myšlenky, které jsou přijímané či považované za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují, jelikož takové jsou požadavky pluralismu, tolerance a otevřenosti, bez nichž nemůže žádná demokratická společnost existovat*".²³

Z hlediska obsahu je možno projevy rozdělit do několika kategorií. V rámci soudního rozhodování se typicky projevy rozlišují na politický, umělecký a komerční s tím, že politické projevy jsou chráněny nejvíce, zatímco komerční nejméně. Někteří autoři rozlišují i další kategorie, a to projev civilní či akademický²⁴. Stupeň ochrany je pak odvozen od toho, do jaké míry ten který projev přispívá ke společenské nebo politické debatě, což logicky vyplývá z toho, že svobodná debata týkající se věcí veřejných je základem demokratické společnosti.²⁵

1.1.3.1 Politický projev (projev týkající se věcí veřejných)

S ohledem na dodržení principů demokracie je nutno, aby otázky věcí veřejných byly sledovány a svobodně diskutovány jak občany, tak v rámci médií zastávající roli hlídacího psa demokracie. Z toho je potom odvozeno, že subjekty, k nimž se politický projev vztahuje, musí snést větší míru kritiky a omezení svobody politického projevu musí být doprovázeno intenzivním zkoumáním všech relevantních faktů.²⁶ U tohoto typu projevu totiž velmi nabývá na významu

¹⁹ rozsudky ESLP *Gillberg proti Švédsku* ze dne 2. 11. 2010, stížnost č. 41723/06, *Young, James a Webster proti Spojenému království* ze dne 13. 8. 1981, stížnost č. 7601/76

²⁰ např. rozsudek ESLP *Samona Uitgevers B.V. proti Nizozemsku* ze dne 14. 9. 2010, stížnost č. 38224/03, *Financial Times Ltd a další proti Spojenému království*, rozsudek ESLP *Nordisk Film a TV A/S proti Dánku* ze dne 8. 12. 2005, stížnost č. 40485/02

²¹ rozsudek ESLP *Wingrove proti Spojenému království* ze dne 25. 11. 1996, stížnost č. 17419/90

²² rozsudek ESLP *Klein proti Slovensku* ze dne 31. 10. 2006, stížnost č. 77208/01

²³ rozsudek ESLP *Handyside proti Spojenému království* ze dne 7. 12. 1976, stížnost č. 5493/72

²⁴ KMEC, JIRÍ a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck., 2012. s. 1021.

²⁵ rozsudky ESLP *Lingens proti Rakousku* ze dne 8. 7. 1986, stížnost č. 9815/82, *Bonman proti Spojenému království* ze dne 19. 2. 1998, č. 24839/94

²⁶ např. rozsudek ESLP *Castells proti Španělsku* ze dne 23. 4. 1992, č. stížnosti 11798/85

výše zmíněná argumentace ESLP v případě *Handyside proti Spojenému království* týkající se hlásání a šíření nejen libivých a neznepokojujících informací.

Vedle čistě politického projevu bych do této kategorie z hlediska jeho obsahu zařadil i projev civilní (občanský), jenž je jinými autory vyčleněn do samostatné kategorie.²⁷ Tento typ projevu, jako projev politický, sleduje veřejný zájem a může se kupříkladu vztahovat k ekonomickým, kulturním nebo sociálním otázkám.²⁸

1.1.3.2 Umělecký projev

Umělecký projev již nepožívá ochrany v takové míře jako projev politický. Nicméně i přesto mu některé státy poskytují ochranu zvýšenou. Např. německý Základní zákon v čl. 5 odst. 5 definuje právo na umělecký projev jako právo nekvalifikované, jež podléhá pouze omezením implicitním.²⁹ Přesto však i ze strany německých soudů dochází ke kontroverzním rozhodnutím, kdy je svoboda slova omezena ve větší míře, než by bylo v daném případě vhodné, a to např. v kauze týkající se nuceného stažení románu *Esra* z prodejních pultů.³⁰

V souvislosti s uměleckým projevem je nutno zmínit i rozhodnutí ESLP *Müller proti Švýcarsku*³¹, kde soud přímo vyjádřil, že právo na svobodu projevu zahrnuje i projev umělecký, a to zvláště v rámci přijímání a rozšiřování informací a myšlenek, což poskytuje možnost podílet se veřejně na výměně kulturních, politických a sociálních myšlenek a informací všeho druhu.³²

Snížená ochrana je poskytována uměleckým projevům, které se dotýkají náboženských otázek³³ a sexuality³⁴, kde hraje důležitou roli kolize tohoto práva s hodnotou mravnosti. Naopak zvýšená ochrana uměleckého projevu se vyskytuje tam, kde se umělecký projev mísí s projevem politickým. Zde je však otázkou, zda jde stále o projev umělecký, a ne již politický.

1.1.3.3 Komerční projev

Projev komerční požívá, při srovnání s ostatními typy projevu, ochranu nejmenší³⁵, a to díky svému účelu, kterým je ekonomický prospěch. Neznamená to ale, že se v rámci reklamy či sponzoringu nemůžou objevit témata politického projevu. Nicméně následkem je, že se daný

²⁷ KMEC, JIŘÍ a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck., 2012. s. 1021.

²⁸ Této otázce se věnoval i český Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2006, kde seznal, že otázkami veřejného zájmu mohou být, kromě otázek politických, také témata související s celospolečenskými tématy kulturními, sportovními apod.

²⁹ usnesení 1. senátu německého Spolkového soudu ze dne 13. 6. 2007, sp. zn. 1BvR 1782/05, In.: WAGNEROVÁ, Eliška. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 1025

³⁰ rozsudek BVerfG ze dne 13. června 2007, sp. zn. 1 BvR 1783/05

³¹ rozsudek ESLP *Müller proti Švýcarsku* ze dne 24. 5. 1998, stížnost č. 10737/84

³² tamtéž

³³ rozsudek ESLP *I.A. proti Turecku* ze dne 13. 9. 2005, stížnost č. 42571/98

³⁴ rozsudek ESLP *Müller proti Švýcarsku* ze dne 24. 5. 1998, stížnost č. 10737/84

³⁵ rozsudek ESLP *MarktInternVerlag GmbH a Klaus Beermann proti Německu* ze dne 20. 10. 1989, stížnost č. 10572/83

projev přesune do kategorie politické.³⁶ Ochrana tohoto typu projevu je dána i nutností ochrany spotřebitele³⁷, ochrany zdraví³⁸ a ochrany před nekalou soutěží.³⁹

1.2 Zásah do práva na svobodu projevu

Z čl. 17 odst. 4 LZPS, resp. z čl. 10 odst. 2 EÚLP plyne, že svobodu slova lze omezit. Toto omezení však má své podmínky. Svoboda slova lze omezit pouze zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost sátu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.⁴⁰ Ústavní soud však v nálezu sp. zn. III. ÚS 359/96 ze dne 10. 7. 1996⁴¹ připustil, že právo na svobodu projevu může být omezeno jak na základě čl. 17 odst. 4 LZPS, tak právy jiných, ať už tato práva plynou jako ústavně zaručená z ústavního pořádku české republiky či z jiných zábran daných zákonem chránících celospolečenské zájmy či hodnoty. Ústavní soud tak vyloučil výklad práva na svobodu projevu jako práva absolutního.

1.3 Svoboda projevu, její "prozařování" celým právním řádem a dopad do soukromoprávní oblasti

Ač se s právem na svobodu projevu jako ústavně zaručeným základním právem setkáváme zvláště ve veřejnoprávní oblasti (např. v trestním právu, zákoně o přestupcích, tiskovém zákoně, zákoně na ochranu osobních údajů), jeho přesah sledujeme i v oblasti soukromoprávní, a to mimo jiné i v rámci kolize s právem na ochranu osobnosti nebo právem autorským. Na rozdíl od práv absolutních je totiž možno právo na svobodu projevu omezit, je ale nezbytné, aby byl zásah dán zákonem, sledoval legitimní cíl a byl nezbytný v demokratické společnosti. Všechny tyto skutečnosti musí být zváženy a náležitě odůvodněny. Jedná se o kolizi právních principů, přičemž proces poměřování je velmi komplexním postupem, kde se vždy operuje rovněž právními hodnotami, účelovými úvahami atd.⁴²

Jak již bylo naznačeno výše, kolize základních práv probíhá rovněž v rovině podústavní, když v tomto smyslu Ústavní soud v řadě svých rozhodnutí⁴³ konstatoval, že jednou z funkcí Ústavy, zvláště pak ústavní úpravy základních práv a svobod, je její "prozařování" celým právním

³⁶ rozsudky ESLP *Steel a Morris proti Spojenému království* ze dne 15. 2. 2005, č. 68416/01, *Barthold proti Německu* ze dne 25. 3. 1985, č. 8734/79, *Hertel proti Švýcarsku* ze dne 25. 8. 1998, č. 25181/94

³⁷ rozsudek ESLP *Markt Intern Verlag GmbH a Klaus Beermann proti Německu* ze dne 20. 10. 1989, stížnost č. 10572/83

³⁸ rozsudek ESLP *Hachette Filipacchi Presse Automobile Dupuy proti Francii* ze dne 5. 3. 2009, č. 13353/05

³⁹ rozsudek ESLP *Krone Verlag GmbH a CO KG (č.3) proti Rakousku* ze dne 26. 2. 2002, stížnost č. 34315/96

⁴⁰ Čl. 17 odst. 4 LZPS

⁴¹ náleze Ústavního soudu ze dne 10. 7. 1977, sp. zn. III. ÚS 359/96

⁴² KÜHN: *Aplikace práva ve složitých případech: ke úloze právních principů v judikatuře*. 2002, s. 11

⁴³ nálezy Ústavního soudu ze dne 21. 1. 1999, sp. zn. III. ÚS 257/98, ze dne 10. 11. 1999, sp. zn. I. ÚS 315/99, ze dne 25. 7. 1999, sp. zn. III. ÚS 93/99, ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 367/03 aj.

řádem. Smysl Ústavy spočívá nejen v úpravě základních práv a svobod, jakož i institucionálního mechanismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu (resp. orgánů veřejné moci), nejen v přímé závaznosti Ústavy a v jejím postavení bezprostředního pramene práva, nýbrž i v nezbytnosti státních orgánů, resp. orgánů veřejné moci interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod. Z toho vyplývá povinnost soudců interpretovat jednotlivá zákonná ustanovení ve smyslu a účelu ochrany ústavně garantovaných základních práv a svobod.⁴⁴ Účinek ústavně garantovaného práva na svobodný projev tak bude mít dopad i na soukromoprávní vztahy, jež mohou vznikat např. při nutnosti ochrany osobnostních práv. V judikatuře Ústavního soudu můžeme účinky svobody projevu jako základního lidského práva na soukromoprávní vztah sledovat např. v nález sp. zn. I ÚS 367/03⁴⁵, kterým byla Ústavním soudem připuštěna nepřímá aplikace LZPS v rámci kolize tohoto práva s právem na ochranu osobnosti.

1.4 Shrnutí kapitoly

Ochrana svobody projevu, jak výše naznačeno, představuje ochranu projevení určitého názorového poselství, jež se může dotýkat pestré škály oblastí. Čím více se projev bude pojit s oblastí politickou, tím bude požívat větší ochrany. Z toho plyne, že od druhu projevu se rovněž odvíjí i stupeň jeho ochrany. I přesto, že je právo na svobodu projevu primárně tématem práva ústavního, zasahuje i do občanskoprávní oblasti, typicky pokud se jedná o jeho kolizi s ochranou osobnosti. To je dáno jistým "prozařováním" LZPS do celého právního řádu, jež bylo Ústavním soudem stvrzeno v řadě jeho rozhodnutí.

Právo na svobodu projevu není právem absolutním. Lze ho omezit, avšak pouze za splnění určitých podmínek. Proto, aby bylo omezení svobody projevu ospravedlnitelné, musí být dáno zákonem a nezbytné v demokratické společnosti.

Nutno uzavřít, že právo na svobodu projevu představuje velice komplexní problematiku, přičemž je třeba obsáhnout velké množství aspektů, jež se s projevem pojí. Zejména je třeba soustředit se na jeho konkrétní obsah, formu a kontext, v jakém byl učiněn.

⁴⁴ nálezy Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 367/03, ze dne 24. 9. 1998, sp. zn. III. ÚS 139/98

⁴⁵ nálezy Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I ÚS 367/03

2. Právo na ochranu osobnosti

2.1 Pojetí práva na ochranu osobnosti

Právo na ochranu osobnosti v sobě skýtá ústavně zaručená práva, která jsou nepřevoditelná a nezczitelná a která jsou zakotvena v LZPS, zvláště pod čl. 7 (nedotknutelnost soukromí), čl. 8 (osobní svoboda), čl. 10 (lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst, jméno, soukromý a rodinný život), čl. 13 (listovní tajemství) a čl. 14 (svoboda pohybu je zaručena).⁴⁶ Jednotlivá práva vyplývají rovněž z řady mezinárodních smluv, kterými je Česká republika dle čl. 10 Ústavy vázána, a to zvláště EÚLP včetně protokolů k této úmluvě, z Listiny základních práv EU a MPOPP včetně opčních protokolů.

OZ se již v § 3 odst. 1 hlásí k ochraně důstojnosti a svobody člověka a jeho přirozeného práva brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nezpůsobí bezdůvodně újmu druhým. Z odstavce 2 tohoto ustanovení plyne, že princip ochrany osobnosti je jednou ze základních zásad OZ. Na osobnost člověka je tak nahlíženo jako na významnou hodnotu, kterou je třeba chránit právními prostředky. V tomto smyslu je nutno zmínit, že právní řád osobnostní práva nevytváří, ale toliko je uznává a poskytuje jim ochranu a stanoví podmínky této ochrany.⁴⁷

Současně v OZ nacházíme hmotněprávní podmínky pro výkon a ochranu osobnostních práv. Ustanovení § 81 odst. 1 OZ obsahuje generální klauzuli ochrany osobnosti, která stanoví, že *"osobnost člověka je chráněna včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého"*. Je tak kladen důraz na respekt k osobnosti člověka a jeho schopnosti rozhodovat se samostatně o svých soukromých záležitostech a žít podle svého. V odst. 2 tohoto ustanovení je potom obsažen výčet osobnostních atributů, jež ochrany požívají, a to život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy. Jedná se o výčet demonstrativní. Jelikož se prostředky ochrany osobnosti navzájem v jednotlivých právních oblastech doplňují, je možno výčet doplnit o další osobní atributy, jež by měly ochrany požívat. Nad rámec tohoto výčtu šel kupříkladu Krajský soud v Brně v rozsudku ze dne 30. 1. 2009, sp. zn. 24 C 36/2008, jenž se týkal mediálně známé kauzy záměny novorozenců, kdy došlo v důsledku pochybení nemocnice i k porušení osobnostního práva rodičů zvolit jméno svého dítěte. Krajský soud v daném rozsudku dospěl k závěru, že: *"...v důsledku neoprávněného zásahu žalované do osobnostních práv žalobců dle § 11 a násl. obč. zák. došlo k porušení práva na jméno dětí a tomu korespondujícího osobnostního práva rodičů zvolit jméno dětí"*

⁴⁶ rozhodnutí Nejvyšší soudu ze dne 26. 7. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2304/99

⁴⁷ DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 392

a zvoleným jménem samozřejmě dítě i oslovovat. K tomu nutno konstatovat, že demonstrativní výčet osobnostních práv v § 11 obč. zák. takové právo rodičů sice výslovně nezakotvuje, nicméně v systému komplementární právní úpravy ochrany osobnosti je nutno jej dovodit z § 38 odst. 3 zák. o rodině".⁴⁸

Samotné vymezení pojmu osobnosti můžeme nalézt např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2072/2007 ze dne 31. 1. 2008, který, *inter alia*, uvedl, že "při vědomí mnohosti možných definic lze za osobnost považovat člověka jako jednotlivce, jako subjekt poznání, resp. poznávání, prožívání a jednání ve své společenské podstatě i individuálních zvláštnostech jako nejmenší sociální jednotku i určitou psychofyzickou a sociálně psychickou strukturu". Jednu z výstižnějších definic poskytl také I. Telec, který osobnost specifikoval jako "ke štěstí zacílený žijoucí duchovní, duševní a tělesný celek, jehož jádrem je jedinečné (individuální) sebevědomělé já (duch), integrující duchovní, duševní a tělesná prožití, stavy a činnosti, a to vědomé i nevědomé, včetně nadání, sklonů, dědičných zátěží a nahromaděných zkušeností či jiných vrozených nebo nabytých vloh za účelem vlastního vývinu. Každá lidská osobnost je vybavena svobodnou vůlí, citem a rozumem".⁴⁹ Nicméně nelze ani nesouhlasit s M. Ryškou, který říká, že "do kategorie práva na ochranu osobnosti spadá takové množství nejrůznějších dílčích práv a hodnot, že na vyčerpávající definici této kategorie lze v podstatě rezignovat a je nutno zaměřit se alespoň na vytyčení základních společných definičních znaků tohoto všeobecného práva".⁵⁰ Ve smyslu uvedeného se nabízí obecné konstatování, že osobnost zahrnuje to, čím se člověk projevuje navenek ve vztahu k okolí, jak po stránce duchovní, duševní, tak fyzické.⁵¹

V právu na ochranu osobnosti je možno rozlišit i jeho dílčí předměty. Jsou to složky osobnosti, které jsou součástí osobnosti jako takové (integrita, soukromí, důstojnost apod.) a projevy osobní povahy (v podobě písemností osobní povahy, soukromých hovorů apod.), které po svém vzniku mohou existovat nezávisle.⁵²

I přes skutečnost, že OZ se osobnostním právům věnuje o něco více, než tomu bylo u OZ 1964, zákonná úprava je stále velice obecná a kusá. Při jejím výkladu je třeba brát ohled zvláště na judikaturu Ústavního soudu a také ESLP. V tomto smyslu je třeba také poukázat na § 2 odst. 1 OZ, který zdůrazňuje jak povinnost vykládat každé ustanovení soukromého práva jen ve shodě s LZPS a ústavním pořádkem a se zásadami, na nichž OZ spočívá, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání, tak přednost teleologického výkladu před jazykovým.

⁴⁸ rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 30. 1. 2009, sp. zn. 24 C 36/2008

⁴⁹ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek*. Praha: Linde Praha, a.s. 2008, s. 110

⁵⁰ RYŠKA, Michal. *Ochrana osobnosti v aktuální soudní praxi*. Rigorózní práce. Masarykova univerzita. Brno. 2010, s. 17

⁵¹ srov. LAVICKÝ, Petr (ed.). *Občanský zákoník I. Obecná část. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 394

⁵² tamtéž, s. 395

2.2 Prvky odpovědnosti za zásah do osobnostních práv

Odpovědnost za neoprávněné zásahy do osobnostního práva dle § 81 a násl. OZ je dle konstantní soudní praxe stvrzené i Ústavním soudem⁵³ založena na objektivním principu, což vylučuje nutnost zkoumání předpokladu v podobě zavinění.

Škůdce je za zásah odpovědný, jsou-li splněny následující předpoklady odpovědnosti:

- 1) existence zásahu do práva na ochranu osobnosti, který je způsobilý vyvolat nemajetkovou újmu, spočívající buď v porušení, či jen v ohrožení osobnosti fyzické osoby v její fyzické a morální integritě,
- 2) protiprávnost tohoto jednání,
- 3) příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem a postižením či ohrožením práv či osobnostních statků fyzické osoby.⁵⁴

Pokud jde o první uváděný předpoklad existence zásahu do práva na ochranu osobnosti, je třeba zdůraznit, že samotný vznik imateriální újmy (újmy na lidské cti a důstojnosti apod.) není nutnou podmínkou naplnění tohoto předpokladu, jedná se více, resp. je postačující zásah sám o sobě do té které sféry, jež je chráněna osobnostním právem (příkladem mohou být kupříkladu tzv. "souhlasové spory", kdy se osoba, která neposkytla souhlas s uveřejněním své podobizny, obrátí na soud, aniž by tímto uveřejněním došlo např. k její dehonestaci či faktickému narušení soukromí).

Původce neoprávněného zásahu se také nemůže odpovědnosti zprostit ani důkazem, že byl v omylu např. tím, že by jednal v dobré víře, resp. si nebyl vědom nepravdivosti svého tvrzení, spoléhal se při rozšiřování svých tvrzení z lehkomyšlnosti na serióznost poskytnutých podkladů, šířil údaje, které sám jen slyšel atd. Nicméně je nutno dodat, že pokud se o zaviněné protiprávní jednání jedná, je to důležité kritérium pro určení výše náhrady nemajetkové újmy.

2.3 Nároky při zásahu do osobnostních práv

Zvláštní nároky sloužící k ochraně osobnostních práv upravuje § 82 OZ, který podává jejich taxativní výčet a jež nahradil demonstrativní katalog právních prostředků ochrany osobnosti zakotvený v § 13 OZ. Osoba, jíž bylo do osobnostních práv zasaženo, se může domáhat, aby bylo upuštěno od těchto neoprávněných zásahů nebo aby byl odstraněn jejich následek. Jedná se tak o nárok zdržovací a odstraňovací. Vedle toho je možno domáhat se obecných nároků za zásah do přirozených práv, a to nároku na morální a finanční zadostiučinění (§ 2956 OZ).

⁵³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01

⁵⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2004, sp. zn. 30 Cdo 179/2004, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1174/2007

2.3.1 Nárok zdržovací a odstraňovací

Pokud jde o nárok zdržovací, jeho účelem je nařídit, aby se škůdce zdržel jednání, které je způsobilé zasáhnout do osobnosti žalobce nebo do ní přímo zasahuje. Předpokladem úspěšného uplatnění zdržovací (negatorní) žaloby je fakt, že dochází k pokračování v protiprávních zásazích, případně je zde reálná hrozba opakování těchto zásahů v budoucnu.

Co se týče nároku odstraňovacího, má za cíl odstranit následky, zdroje závadných následků nebo závadného stavu, který protiprávní zásah do osobnostních práv vyvolal. Podmínkou úspěšného uplatnění tohoto nároku je skutečnost, že zde stále existuje protiprávní stav, i když samotné rušební jednání případně již pominulo.⁵⁵

Je nutno, aby v případě podání osobnostní žaloby, byl ten který nárok náležitě zažalován a odůvodněn a aby nedošlo k jejich záměně. Pokud totiž žalobce zvolí pro dané účely nepřipustný prostředek právní ochrany, jeho žaloba bude s ohledem na materiální vázanost soudu žalobním petitem zamítnuta. Stalo se tak např. ve věci, kterou řešil Krajský soud v Brně v rozsudku ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. 35 C 33/2012, kdy se žalobce domáhal po žalované vysoké škole povinnosti zdržet se jednání spočívajícího ve zveřejňování oponentských posudků v elektronickém archivu. Žalobce svůj nárok uplatil prostřednictvím nároku zdržovacího, avšak ve skutečnosti se jednalo o nárok odstraňovací. V tomto směru byl dokonce soudem v přípravném řízení vyzván k tvrzení a prokázání podmínek zdržovacího nároku. Žalobce však měl za to, že jednání spočívající ve zveřejňování oponentských posudků stále trvá, tj. opakuje se každý den. Na to však soud nepřistoupil a konstatoval, že je to dle jeho názoru zjevným nepochopením podstaty problému i podstaty daného právního instrumentu, neboť ke zveřejnění došlo pouze v počátku, a to vložení posudků do informačního systému žalované a jejich veřejným zpřístupněním prostřednictvím internetové sítě. Od té doby však k dalšímu opakujícímu se zveřejňování posudků nedošlo, když situace byla naopak dána tak, že jednou již zveřejněné posudky byly od té doby nadále veřejně přístupné, což je ovšem samozřejmě pojmově rozdílné. Soud uzavřel, že v dané situaci by proto obecně přicházelo v úvahu použití žaloby odstraňovací, která je určena právě k řešení typově shodných situací (např. odstranění neoprávněně vystavené podobizny z výkladní skříně, odstranění vývěsky porušující právo na čest, vyřazení knihy z prodeje, stažení reklamních plakátů apod.). Podstatou odstraňovacích nároků je totiž právě odstranění zdroje závadných následků či závadného stavu⁵⁶.

⁵⁵ LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 389

⁵⁶ Knap, K. a kol.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva*, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 178

2.3.2 Nárok satisfakční

Ustanovení § 2956 OZ ukládá škůdci povinnost odčinit vzniklou újmu na přirozeném právu chráněném OZ, kterou svým jednáním způsobil s tím, že se nahrazuje jak škoda, tak nemajetková újma včetně způsobených duševních útrap. Současně ust. § 2951 stanoví, že nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiucněním, jež musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob a dostatečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy. OZ tak na rozdíl od OZ 1964⁵⁷, stanoví prioritu satisfakce finanční. Co se týče způsobu a výše satisfakce, je nutno odčinit i okolnosti zvláštního zřetele hodné (§ 2952 OZ), z čehož plyne příklon OZ jak k preventivně-sankčnímu účelu satisfakce, tak k nutnosti jejího proporcionálního určení.

Pokud se člověk, jemuž bylo do jeho přirozených práv zasazeno, rozhodne pro uplatnění satisfakčního nároku, je nutno zdůraznit, že tento nárok musí být dostatečně určitý, což v praxi může občas činit problémy. Zejména, je-li uplatněn nárok na omluvu, je třeba konkretizovat formu a obsah omluvy v tom smyslu, že je nutno uvést, za které konkrétní protiprávní skutky se má škůdce omluvit. Text a forma omluvy, ať už soukromé či veřejné, musí rovněž korespondovat s vylíčením rozhodujících skutečností.

2.4 Vyloučení odpovědnosti

I pokud jde o odpovědnost za zásah do osobnostních práv, existují okolnosti, jež protiprávnost vylučují, a to svolení osoby, jíž je do osobnostních atributů zasahováno, existence zákonné licence, nutná obrana a krajní nouze⁵⁸ a svépomoc⁵⁹.

Svolení je jednostranným právním jednáním, které vylučuje možnou obranu toho, komu je do práv zasahováno. Konkrétně lze uvést § 84 OZ, jež stanoví, že "*zachytit jakýmkoli způsobem podobu člověka tak, aby podle zobrazení bylo možné určit jeho totožnost, je možné jen s jeho svolením*" nebo § 85 odst. 1 OZ, "*rozšiřovat podobu člověka je možné jen s jeho svolením*" nebo také § 95 odst. 1 OZ týkající se nemožnosti zásahu do lidské integrity bez uděleného souhlasu s výjimkou jde-li o zásah nutný v zájmu života nebo zdraví dotčeného.

Existují rovněž i případy, kdy je zásah do osobnostních práv dovolen přímo zákonem, což má za cíl realizaci zájmu veřejného, jenž se s právem na ochranu osobnosti může dostat do kolize a jenž má v zákonem vymezených případech přednost. Jedná se o bezúplatnou licenci úřední (§ 88 OZ), kdy svolení není třeba v případě, že pokud se podobizna nebo zvukový či obrazový záznam pořídí nebo použijí k výkonu nebo ochraně jiných práv nebo právem

⁵⁷ srov. §13 odst. 2 OZ 1964, dle kterého, pokud by se nejevilo postačujícím zadostiucnění podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

⁵⁸ § 2905, § 2906 OZ

⁵⁹ § 14 OZ

chráněných zájmů jiných osob nebo rovněž v případě, že někdo veřejně vystoupí v záležitosti veřejného zájmu. Je však nutno mít na zřeteli, že užití podobizen a záznamů bez svolení není dovoleno ve vztahu k jakémukoli výkonu či ochraně soukromého práva, ale jedná se o případy uplatnění nebo obrany některou z přípustných forem soudního, správního či jiného úředního řízení.⁶⁰ Vedle licence úřední OZ zakládá i licenci vědeckou, uměleckou a zpravodajskou (§ 89 OZ). Bez souhlasu je tak možno poříditi či použíti podobizny a záznamy k vědeckému, uměleckému nebo zpravodajskému účelu, avšak pouze přiměřeným způsobem. Pořízení nebo použité nesmí být také v rozporu s oprávněnými zájmy osoby (§ 12 odst. 3 OZ).

Nutná obrana a krajní nouze (§ 2905, § 2906), někdy nazývané jako defenzivní svépomoc, se zvláště uplatní ve vztahu k právu na život zakotveného v čl. 6 LZPS a také např. ve vztahu k ochraně tělesné integrity, jež spadá pod čl. 10 Listiny, resp. čl. 8 Úmluvy, tj. pod ochranu soukromého života.⁶¹ Konkrétně lze uvést případ, kdy pacient, jenž je v ohrožení života nemusí dát svolení k zásahu do jeho lidské integrity, které je nutno od pacienta získat na základě § 28 odst. 1 zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Co se týče institutu svépomoci, ten je upraven v § 14 OZ, z něhož vyplývají 2 kumulativní podmínky, za nichž je možno svépomoc uplatnit, a to existence ohrožení subjektivního práva a musí se jednat o situaci, z níž je zřejmé, že zásah veřejné moci by přišel pozdě. Ve vztahu k osobnostním právům je možno zmínit rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2004, sp. zn. 30 Cdo 157/2004, kterým byla konstatována možnost dosažení satisfakce svépomocí formou následného a jinak neakceptovatelného verbálního nebo brachiálního útoku. Rozhodnutí se týkalo situace, kdy si žalobkyně zajistila zadostiučinění za několikahodinovou nemožnost užívání WC hrubým napadením statutárního zástupce žalovaného a jeho politím kyblíkem vody se saponátem.

Vedle uvedeného lze odpovědnost vyloučit i v případě, kdy bylo do osobnostních práva zasaženo v rámci střetu s některým jiným ústavně zaručeným právem, avšak tento zásah musí být v souladu se zákonem, legitimní a přiměřený. Konkrétním příkladům se věnuje kapitola třetí.

2.5 Vybraná osobnostní práva, jež se do kolize se svobodou projevu dostávají nejčastěji

Jak plyne z judikatury obecných soudů, Ústavního soudu a také rozhodování ESLP, dostává se právo na svobodu projevu zpravidla do konfliktu s právem na lidskou čest a důstojnost a s právem na soukromí. Jsem si vědom toho, že právo na lidskou čest a důstojnost je součástí

⁶⁰ srov. LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 402

⁶¹ rozsudek ESLP *X a Y proti Nizozemsku* ze dne 26. 3. 1985 č. 8978/80, *Benderky proti Ukrajině*, ze dne 15.11.2007, č. 22750/02

práva na soukromí v širším slova smyslu, ale pro lepší porozumění dané problematice tyto složky osobnosti uvádím zvlášť. Cílem této kapitoly není podat zevrubný rozbor těchto práv, ale tyto práva alespoň rámcově přiblížit, aby bylo zřetelnější, jaká práva a chráněné hodnoty se do kolize dostávají a jak je na tyto hodnoty potřeba nahlížet.

2.5.1 Právo na lidskou čest a důstojnost

Důstojnost člověka požívá ústavně právní ochranu, a to pod čl. 5, 9 a 10 LZPS. Vedle toho je tato ochrana zakotvena i v OZ, a to hned v úvodu, když je zachycena v již výše zmíněném § 3 OZ věnující se základním zásadám a v § 81 odst. 2 OZ obsahující demonstrativní výčet osobnostních atributů, které je potřeba chránit. Nicméně ochrana této hodnoty těžištěm soukromého práva není, tu představuje zvláště ústavní a mezinárodní úprava základních práv a svobod.⁶² Důvodem, proč se občanský zákoník hlásí k ochraně tohoto práva je dán především tím, že tím chce vyjádřit základní hodnoty na kterých stojí.⁶³ Současně je však třeba akcentovat, že poskytuje hmotněprávní předpoklady pro výkon a ochranu této základní složky osobnosti (§ 81 a násl. OZ).

Definici lidské cti a důstojnosti český právní řád neobsahuje a vymezení těchto pojmů nepodává ani judikatura. Nicméně Ústavní soud se již opakovaně tématem cti a důstojnosti zabýval ve svých rozhodnutích, z nichž je nutno zmínit zvláště nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 557/09⁶⁴, kde je uvedeno: „*jak lidská důstojnost, tak způsobilost ke právům v širokém slova smyslu (hmotněprávním i procesním, vyjádřeno jazykem práva civilního) charakterizují právně jednotlivce, ke němuž je veřejná moc povinována respektem. Bez uznání tohoto postulátu by ostatní, ústavním pořádkem ČR garantovaná základní práva a svobody, byly jen prázdnými floskulemi*“. Zároveň v nálezu sp. zn. II. ÚS 2268/07⁶⁵ Ústavní soud konstatoval, že lidská důstojnost, svoboda a spravedlnost představují podstatné náležitosti demokratického právního státu, když respekt a ochrana lidské důstojnosti a svobody je nejvyšším a nejobecnějším účelem práva. Ochrana lidské důstojnosti veřejnou mocí před zásahy třetích osob je proto základem všech úvah jak o postavení jednotlivce ve vztahu ke státní moci, tak ve vztahu soukromých osob navzájem.⁶⁶ V rámci ochrany lidské důstojnosti je zahrnut i zákaz přímé a nepřímé diskriminace.

Pokud jde o samotnou čest, ta je integrální a významnou součástí důstojnosti člověka⁶⁷, přičemž její ochrana se uplatňuje ve sféře soukromé a sociální. V prvním případě jde o to, že je

⁶² LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 53

⁶³ tamtéž

⁶⁴ nálezy Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09

⁶⁵ nálezy Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07

⁶⁶ WAGNEROVÁ, Eliška. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 282

⁶⁷ nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2004, sp. zn. I. ÚS 453/04

věcí každého, co a v jakém rozsahu z této sféry uvolní pro své okolí, myšleno i okolí vnějšího světa. Tato kategorie zahrnujeme právo na sebeurčení. Do sféry sociální lze zahrnout sféru společenskou, občanskou a profesionální. Tyto sféry odrážejí fakt, že jednotlivec žije ve společenství a vstupuje s ostatními jeho členy do komunikace a skrze své chování, ba dokonce skrze své samotné bytí, ovlivňuje ostatní členy společenství.⁶⁸

K následkům, které zásah do lidské cti může vyvolat, se vyjádřil Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 453/03⁶⁹, kde uvedl, že na ochranu lidské cti by se mělo nahlížet i jako na ochranu veřejného statku. Ústavní soud konstatoval, že *"je-li jednou čest pošpiněna neopodstatněným obviněním vyjádřeným veřejně, a tím spíše v médiích, může být pověst a čest osoby poškozena navždy a zvláště pak v situaci, není-li dána možnost rehabilitace. Pokud taková situace nastane, prohrává jak osoba sama, tak i společnost. A právě proto nelze vycházet z toho, že ochrana pověsti, resp. cti, je záležitostí důležitou pouze pro dotčeného jednotlivce, případně jeho rodinu. Z těchto důvodů je ochranu pověsti, resp. cti, třeba vnímat i jako ochranu veřejného statku. Je proto ve veřejném zájmu, aby čest a pověst osob působících ve veřejném životě nebyla diskutována ve skutkově posunutých rovinách"*.

Ve smyslu uvedeného je nutno nazírat na zásah do hodnot jako je čest a důstojnost jako na zásah závažný. Pokud by lidská důstojnost měla při střetu práva se svobodou ustoupit, je nutno ten který případ pečlivě zkoumat a dovolený zásah do tohoto práva řádně odůvodnit. Konkrétním případům tohoto střetu se věnuje kapitola třetí.

2.5.2 Právo na soukromí

Právo na soukromí je jedním z nejvýznamnějších atributů osobnosti každého člověka, jež dle konstantní judikatury zahrnuje i právo na nerušený rodinný život a vytváření a rozvíjení vztahů v rámci rodiny.⁷⁰ Ochrana soukromí není zahrnuta v jednom všezahrnujícím článku, ale na různých místech LZPS, a to v čl. 7 odst. 1, čl. 10, 12 a 13. Tuto "roztržštěnost" právní úpravy aspektů soukromé sféry jednotlivce nelze přeceňovat a v LZPS uvedený výčet toho, co je třeba podřadit pod "deštník" práva na soukromí či na soukromý život, nelze považovat za vyčerpávající a konečný.⁷¹ Nicméně z ustanovení LZPS týkající se práva na soukromí plyne, že je soukromí zvláště vyjádřeno v oblasti týkající se respektování soukromého a rodinného života, nedotknutelnosti obydlí a respektování korespondence.

Samotný pojem "soukromí" zahrnuje velké množství faktorů a jeho jednotná obecně přijímaná definice chybí. Ovšem to nevylučuje existenci rozsáhlé literatury, která se konceptu soukromí věnuje. Velká řada akademické literatury zmiňuje jednu z prvních definic soukromí

⁶⁸ tamtéž

⁶⁹ náleží Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, I. ÚS 453/03

⁷⁰ náleží Ústavního soudu ze dne 1. 3. 2000, sp. zn. II. ÚS 517/99

⁷¹ náleží Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10

jako "right to be alone", která je obecně přiznávána S.D. Warrenovi and L.D. Brandeisovi, jež jí začlenili ve svém článku právo na soukromí v Harvard Law Review v roce 1890.⁷² Česká právní teorie potom specifikuje soukromí fyzické osoby jako „*vnitřní sféru života fyzické osoby, která je vytvořena skutečností jejího soukromého života a jež je nezbytná pro její seberealizaci a další rozvoj*".⁷³ Vedle toho je možno poznamenat, že samotný koncept soukromí se v různých zemích liší. Hlavní rozdíl např. mezi americkým a evropským pojetím soukromí je v tom, že zatímco v americkém prostředí je jádro tohoto konceptu v ochraně proti státu, v evropském je to ochrana proti médiím a široké veřejnosti.⁷⁴ Pokud ale od základu těchto rozdílných konceptů odhlédneme, je zřejmé, že se oba koncepty překrývají.

Co se týče vymezení práva na soukromí, Ústavní soud v nálezu Pl. ÚS 24/10⁷⁵ uvedl: "*primární funkcí práva na respekt k soukromému životu je zajistit prostor pro rozvoj a seberealizaci individuální osobnosti. Vedle tradičního vymezení soukromí v jeho prostorové dimenzi (ochrana obydlí v širším slova smyslu) a v souvislosti s autonomní existencí a veřejnou mocí nerušenou tvorbou sociálních vztahů (v manželství, v rodině, ve společnosti), právo na respekt k soukromému životu zahrnuje i garanci sebeurčení ve smyslu zásadního rozhodování jednotlivce o sobě samém. Jinými slovy, právo na soukromí garantuje rovněž právo jednotlivce rozhodnout podle vlastního uvážení, zda, popř. v jakém rozsahu, jakým způsobem a za jakých okolností mají být skutečnosti a informace z jeho osobního soukromí zpřístupněny jiným subjektům. Jde o aspekt práva na soukromí v podobě práva na informační sebeurčení, výslovně garantovaný čl. 10 odst. 3 Listiny*".⁷⁶

ESLP se dotkl vymezení rozsahu práva na soukromí v případě *Niemietz proti Německu*⁷⁷, kde konstatoval: "*soud nepovažuje za možné a nutné se pokusit o vyčerpávající definici pojmu "soukromý život". Bylo by nicméně příliš restriktivní omezit tento pojem na "vnitřní kruh", v němž člověk může žít svůj osobní život, jak se rozhodne, a vyloučit z něho zcela vnější svět mimo tento okruh. Respektování soukromého života musí také zahrnovat do určité míry právo na vytváření a rozvíjení vztahů s ostatními lidmi*".

2.6 Shrnutí kapitoly

Vzhledem k tomu, že zákonná úprava týkající se práva na ochranu osobnosti je dána toliko ve velmi obecné rovině a je nutno ji v rámci soudního rozhodování dotvářet ve vztahu k daným okolnostem konkrétního případu, je možno toto právo označit za právo soudcovské. Zároveň, s poukazem na skutečnost, že základ práva na ochranu osobnosti najdeme v LZPS, je třeba při

⁷² WARREN, D. S., BRANDEIS, D. L., The Right to Privacy. Harvard Law Review. 1890, vol. IV., no. 5., dostupné z: http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/privacy/Privacy_brand_warr2.html (2. 8. 2016)

⁷³ KNAP, Karel a kol. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 136

⁷⁴ 9WHITEMAN, J. Q. *European and US Constitutionalism*. 2005. Cambridge University Press, s. 119.

⁷⁵ nálezy Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10

⁷⁶ srov. také nálezy Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05, ze dne 1. 12. 2008, sp. zn. I. ÚS 705/06, nebo rozhodnutí Spolkového ústavního soudu SRN ze dne 15. 12. 1983, BVerfGE 65, 1 (Volkszählungsurteil) a ze dne 4. 4. 2006, BVerfGE 115, 320 (Rasterfahndungsurteil II)

⁷⁷ rozsudek ESLP *Niemietz proti Německu* ze dne 16. 12. 1992, stížnost č. 13710/88

jeho výkladu následovat zvláště judikaturu Ústavního soudu, což stvrzuje § 2 odst. 1 OZ, jenž stanoví povinnost vykládat ustanovení OZ jenom ve shodě s LZPS a ústavním pořádkem. Ve smyslu § 81 OZ je kladen důraz na respekt k osobnosti člověka, a to jako svobodného jedince, který má právo žít podle svého.

Odpovědnost za zásah do osobnostních práv je založen na objektivním principu, kdy není třeba zkoumat zavinění. Ke vzniku odpovědnosti zásah do osobnostních práv tak dojde za situace, kdy jsou splněny předpoklady existence zásahu, který je objektivně způsobilý vyvolat nemajetkovou újmu s tím, že tento zásah je neoprávněný a je dána příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem a postižením či ohrožením práv či osobnostních statků fyzické osoby. Pokud došlo k naplnění všech těchto podmínek odpovědnosti, může se osoba, jíž bylo do osobních práv zasaženo, s ohledem na dané okolnosti případu domáhat, aby bylo upuštěno od tohoto neoprávněného zásahu, aby byl odstraněn jeho následek nebo aby jí byla poskytnuta morální či finanční satisfakce. Je nutno však pamatovat i na existenci okolností, jež protiprávnost vylučují, a to v podobě svolení, zákonných licencí, krajní nouze a nutné obrany a svépomoci.

Ve vztahu ke kolizi práva na ochranu osobnosti s právem svobodu projevu, z judikatury jak národní, tak ESLP plyne, že právo na svobodu projevu se zpravidla dostává do konfliktu se složkami osobnosti v podobě práva na čest a lidskou důstojnost a práva na soukromí.

3. Svoboda projevu v kolizi s osobnostními právy

Právo na svobodu projevu a právo na ochranu osobnosti jsou základní práva stojící na stejné úrovni⁷⁸ a zvažování, zda jednomu právu byla nedůvodně dána přednost před druhým, závisí na okolnostech každého případu, přičemž je nutno tyto okolnosti náležitě zkoumat, aby mohlo být ve věci spravedlivě rozhodnuto.

Proto je nutno vzít v potaz rozhodovací činnost jak Nejvyššího a Ústavního soudu, tak ESLP. K judikatuře ESLP je nutno přihlížet i ve věcech, které se týkají jiného členského státu Úmluvy, když by tato rozhodnutí měla mít podle své povahy význam i pro interpretaci Úmluvy v českém kontextu.⁷⁹ Pokud by totiž byla judikatura ESLP ignorována, vystavilo by to Českou republiku riziku nastoupení mezinárodní odpovědnosti za porušení závazků plynoucí z této úmluvy. Judikatura ESLP proto představuje obecný autoritativní výklad Úmluvy.⁸⁰ Nicméně to neznamená judikaturu ESLP následovat vždy a mechanicky. Je možno se od ní odlišit, ale je zároveň nutno tento krok zdůvodnit, a ne ji zcela ignorovat.⁸¹ Tato kapitola proto zahrnuje nejen kazuistiku v rámci českého právního řádu, ale i rozhodovací činnost ESLP.

3.1 Určování rozhodných kritérií při hodnocení samotné kolize

Při porovnávání střetu práva na svobodu projevu s právem na ochranu osobnosti je v rámci českého právního prostředí hojně využívána aplikace testu proporcionality. Tento test je při konkurenci uvedených práv využívám jak v rámci rozhodování Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, tak soudů obecných. Test proporcionality tvoří tři parametry, které jsou používány k řešení existujících kolizí základních práv a svobod, resp. kolizí s jinými ústavně chráněnými hodnotami. Je to hledisko vhodnosti, potřebnosti (hledisko minimalizace zásahu) a poměrování v užším slova smyslu, tj. zvažování závažnosti v kolizi stojících základních práv.

Hlavním cílem *hlediska vhodnosti* je posouzení způsobilosti zvoleného prostředku dosáhnout sledovaného účelu. V případě omezení svobody slova je účelem typicky ochrana lidské cti a důstojnosti nebo ochrana soukromí v širším slova smyslu.

Parametr potřebnosti (hledisko minimalizace zásahu) sleduje potom zhodnocení možných prostředků způsobilých dosáhnout sledovaného účelu, z nichž je pak zapotřebí zvolit takový prostředek, který ústavně chráněnou hodnotu omezuje v míře nejmenší. Nutnou podmínkou rozhodnutí, které právo v tom daném případě převáží, je také využití všech možností

⁷⁸ např. náleží Ústavního soudu ze dne 9. 2. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97, či náleží ze dne 4.4.2005, sp. zn. IV. ÚS 146/04

⁷⁹ náleží Ústavního soudu ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. I. ÚS 310/05

⁸⁰ KüHN, Zdeněk. a kol. *Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha: Auditorium, 2006, s. 89 a násl.

⁸¹ tamtéž, s. 91.

minimalizace zásahu do druhého z nich. Tento závěr lze odvodit i z ustanovení čl. 4 odst. 4 LZPS, a sice v tom smyslu, že základních práv a svobod musí být šetřeno nejenom při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, nýbrž analogicky rovněž v případě jejich omezení v důsledku jejich vzájemné kolize.

Po zhodnocení dvou předchozích kritérií a konstatování, že podmínky vhodnosti a potřebnosti jsou splněny, přecházíme ke kroku třetímu, jímž je *poměrování* (zvažování), tj. porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv účastníků, a to i vzhledem k akceptované hierarchii hodnot.

3.2 Nutnost komplexního posouzení celého případu

Jakmile začneme v kolizi stojící právo na svobodu projevu a právo na ochranu osobnosti hodnotit, je nutno na toto hodnocení pohlížet komplexně a zkoumat každou pro případ důležitou okolnost. Jak z rozhodovací činnosti ESLP, tak soudů národních lze vysledovat určité tendence o vytvoření komplexního rámce, v rámci kterého by měl být ten který případ posouzen.

V judikatuře ESLP⁸² došlo k detailnímu hodnocení následujících skutečností: - zda se jedná o projev, jenž by přispíval veřejnému zájmu, - jedná-li se v daném případě o osobu, jež je veřejně známa, - co je předmětem konkrétního projevu, - způsob získání informace, - pravdivost této informace, - forma, obsah a důsledky zveřejnění a - přísnost uložení sankce.⁸³

V rámci judikatury českého Ústavního soudu se potom užíván tento "desetibodový test", kterým bylo Ústavním soudem stanoveno deset následujících faktorů a který byl převzat ze stanoviska Benátské komise ze dne 17.3.2004, CDL-AD (2004)011:⁸⁴

1. *Závažnost obvinění. Čím závažnější obvinění je, tím více byla veřejnost dezinformována a difamovaná osoba poškozena, pokud tvrzení není pravdivé.*
2. *Povaha informace a uvážení, do jaké míry je předmětný problém záležitostí veřejného zájmu.*
3. *Zdroj informace. Někteří šířitelé informace nemají přímou znalost o události. Někteří mají vlastní důvody rozmělnit informaci anebo jsou placeni za své příběhy.*
4. *Vynaložené úsilí a konkrétní kroky k ověření pravdivosti informace.*
5. *Status informace. Obvinění již může být předmětem vyšetřování, které vyžaduje obledy.*
6. *Naléhavost záležitosti. Zprávy jsou často komoditou podléhající rychlé zřáze.*
7. *Zda byl žádan komentář od stěžovatele (žalobce). Ten může mít informace, kterými jiní nedisponují nebo které nesdělili. Oslovení stěžovatele (žalobce) nemusí být vždy nutné.*
8. *Zda médiu šířené sdělení obsahovalo podstatu události viděné očima stěžovatele (žalobce).*

⁸² rozsudek ESLP Hannover proti Německu no. 2, ze dne 7. 2. 2012, č. 40660/08

⁸³ tamtéž

⁸⁴ nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03

9. Tón sdělení šířeného médií. Původce mediálně šířené informace může iniciovat diskusi nebo vyšetřování. Nemusí prezentovat obvinění jako sdělování faktu.

10. Okolnosti zveřejnění včetně jeho načasování.

Z uvedeného je zřejmé, že předmětné otázky zahrnují hodnotící kritéria ve vztahu k osobám, které projev pronáší a které jsou jím dotčeny, k obsahu a formě projevu, místu, kde je projev pronášen a jaký má dosah, jakož i kritéria pojící se s výší náhrady nemajetkové újmy.

3.3 Kritéria vážící se k osobám

3.3.1 Kdo projev pronáší

V rámci řešení kolizí mezi právem na svobodu projevu a právem na ochrany osobnosti značně záleží i na postavení osoby, která předmětný projev, jímž je zasahováno do osobnostních práv, pronáší. Důležitá kritéria vztahující se k osobě mluvčího můžeme sledovat jak v rozhodovací praxi českých soudů, tak ESLP. Do kategorie osob, jež požívají ochranu většího rozsahu patří osoby politicky činné⁸⁵, a to především členové opozice, kteří svůj projev směřují vůči svým politickým soupeřům.⁸⁶ Potom jsou to dále osoby, které reprezentují větší skupinu osob v rámci svého specializovaného zaměření. V tomto případě se může jednat např. o předsedy profesních komor, zájmových skupin apod.⁸⁷ Jejich zvýšená ochrana je dána, jako u osob politicky činných, participací na demokratickém procesu. Vedle toho ale musí být zvaženo, jaký mají tyto osoby vliv ve společnosti, jaký má jejich projev účinek a co jím mohou způsobit. Přece jenom je nutno vzít v potaz rozdíl, když předmětný projev pronese novinář bulvárního časopisu nebo veřejně známý politik. Z tohoto důvodu se projev politiků pojí také s větší mírou odpovědnosti, když je nutno mít pronášenou informaci ověřenou. V tomto směru je příhodné zmínit mediálně známý případ *Zeman v. Břežina*, který se dostal až k Ústavnímu soudu, který ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 453/03⁸⁸ k této odpovědnosti politiků za pronášené výroky uvedl, že: "*představitelé státní moci jsou proto povinni zveřejňovat jen skutkově důkladně prověřené informace, které se navíc vztahují toliko k věcem, které spadají do jím kompetenčně vymezené oblasti. Nemá-li ústavní činitel svá tvrzení faktů důkladně prověřena co do pravdivosti, není oprávněn je zveřejnit. Tato východiska platí tím spíše v případě tvrzení faktů, která brozí difamovat jednotlivé osoby, byť tyto vystupují ve věcech veřejných*".

Mezi jistou privilegovanou skupinu patří rovněž novináři, a to už s ohledem na zpravodajskou licenci zakotvenou v § 89 OZ. Tisk je považován za hlídacího psa

⁸⁵ rozsudek ESLP *Jerusalem proti Rakousku* ze dne 27. 2. 2001, stížnost č. 26958/95

⁸⁶ rozsudek ESLP *Barata Monteiro da Costa Nogueira a Patrício proti Portugalsku* ze dne 11. 1. 2011, stížnost č. 4035/08

⁸⁷ rozsudek ESLP *Nilsen a Johnsen proti Norsku* ze dne 25. 11. 1999, stížnost č. 23118/93

⁸⁸ náleží Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03

demokracie⁸⁹, proto je nutno, aby zásahy do projevu novinářů byly minimální (s výhradou šíření informací bulvárního charakteru). Je jim dovolena i určitá míra přehánění a provokace, přičemž i na přesnost jejich skutkových tvrzení a přiměřenost kritiky je nahlíženo poněkud měkčeji. V tomto případě Ústavní soud v nálezu I. ÚS 156/99⁹⁰ uvedl, že je nutno respektovat určitá specifika běžného periodického tisku, určeného pro informování nejširší veřejnosti (na rozdíl např. od publikací odborných), který v určitých případech musí, a to především s ohledem na rozsah jednotlivých příspěvků a čtenářský zájem, přistupovat k určitým zjednodušením, a nelze bez dalšího tvrdit, že každé zjednodušení (či zkreslení) musí nutně vést k zásahu do osobnostních práv dotčených osob. Nicméně novináři jsou ve vztahu ke svému projevu také zatíženi i povinnostmi a odpovědností. Je nutno, aby novinář jež je vázán novinářskou etikou, provedl nezbytné přiměřené šetření, v rámci něhož si ověří, zda jím podávaná informace je přesná a pravdivá. To platí i tehdy, pokud informaci přejímá od třetí osoby⁹¹. Čím více je informace závažnější, tím větší šetření by měl novinář provést.⁹²

Za další kategorii původců výroků je možno považovat autory odborných publikací. Zde je zřejmé, že na přesnost skutkových tvrzení a přiměřenost kritiky budou kladeny zvýšené nároky, a to z důvodu jejich odbornosti.⁹³ Důležité faktory pojící se s autory - odborníky akcentoval Krajský soud v Brně v rozsudku sp. zn. 24C 77/2009⁹⁴. Soud zde řešil zásah do osobnostních práv, jenž měl vzniknout v důsledku daných výroků historičky v její odborné publikaci. Konstatoval, že je na místě, aby hodnocení informací uváděných v odborných publikacích byly spojeny s přísnější optikou při posouzení výroků a pro svůj závěr uvedl následující důvody: *"1) vyšší odbornost původce výroku, umožňující vyšší přesnost odborné práce se vstupními podklady a tedy i vyšší přesnost skutkových tvrzení a přiléhavost úsudků, 2) vyšší autorita původce výroku, z jeho erudice vyplývající, v důsledku které mají jeho slova mezi příjemci informací zvýšenou váhu, 3) absence časového tlaku na původce výroku, garantující možnost klidné (tedy přesnější) práce se vstupními podklady a tím i vyšší přesnost skutkových tvrzení a přiléhavost úsudků – zatímco pro sdělovací prostředky je prioritní 3) rychlost zveřejnění informací („není nic staršího než včerejší noviny“), odborník může obstarávání a analýze podkladů věnovat nesrovnatelně více času a úsilí."* Na druhou stranu však krajský soud v dané věci velice přiléhavě uvedl, že *"nelze ovšem z hlediska možnosti prokázání pravdivosti tvrzení a skutkového základu úsudků zatížit žalovanou nesplnitelnými požadavky a vyloučit ji tak z veřejné diskuse v dané otázce, která je svým charakterem otázkou nepopíratelného veřejného zájmu. To by bylo disproporčním omezením svobody projevu i svobody vědeckého bádání"*

⁸⁹ rozsudek ESLP *Thorgeir Thorgeirson proti Islandu* ze dne 25. 6. 1992, stížnost č. 13778/88

⁹⁰ náleží Ústavní soudu ze dne 8. 2. 2000, sp. zn. I. ÚS 156/99

⁹¹ rozsudek ESLP *Bladet Tromsø a Stensaas proti Norsku* ze dne 20. 5. 1999, stížnost č. 21980/93

⁹² rozsudek ESLP *Effekten Spiegel AG proti Německu* ze dne 4. 5. 2010, stížnost č. 38059/07

⁹³ náleží Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2000, sp. zn. I. ÚS 156/99

⁹⁴ rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 21. 10. 2011, sp. zn. 24C 77/2009

žalované, když je nepochybné, že hodnocení věci dávno minulých má být prioritně právě doménou svobodného vědeckého bádání historiků a nikoli předmětem bitev právníků".

3.3.2. Koho se projev týká - kritéria ve vztahu k osobám, jimž je právem na svobodu projevu zasahováno do osobnostních práv

V rámci dané kapitoly je nutno blíže poukázat na kategorii osob veřejně činných. Ve vztahu k těmto osobám je možno z judikatury Evropského soudu pro lidská práva a soudů národních dovodit, že tyto osoby mají ochranu sníženou s tím, že musí akceptovat větší míru kritiky. Ovšem neznamená to, že by se nemohly ochrany osobnosti domáhat vůbec, měřítko posouzení skutkových tvrzení a hodnocení jsou však v jejich případech mnohem měkčí ve prospěch novinářů a jiných původců těchto výroků.⁹⁵

Sníženou ochranu osob veřejně činných dovodil Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 367/03⁹⁶ s poukazem na podporu veřejné diskuze o veřejných věcech a svobodném utvářením názorů s tím, že co největší bohatost diskuse o věcech veřejných by měla být státní mocí regulována jen v míře nezbytně nutné (čl. 17 odst. 4 LZPS). Ústavní soud v daném nálezu konstatoval, že: *"pro osoby činné v oblasti veřejného života, ať již jde o politiky nebo o osobnosti veřejně známé, obecně platí, že disponují mnohem snadnějším přístupem k médiím, a mají tak mnohem snadnější možnost vyvrátit to, co ony samy považují za smyšlenky. Soudní ochrana dobrého jména takovýchto veřejně činných osob je i proto realizována v míře menší než ochrana dobrého jména kohokoliv jiného, který má mnohem menší spektrum možností vstoupit do veřejné diskuse než osoba veřejně činná".*

Jak také plyne z rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 24 C 91/2009⁹⁷, za osobu veřejně činnou lze kromě např. politiků, úředníků, soudců, advokátů, novinářů či lidí pohybujících se v showbyznysu apod., považovat také občanské aktivisty, neboť vstupují do arény veřejné diskuze s tím, že v ní na sebe poutají společenskou pozornost a svou činností se snaží ovlivňovat veřejné mínění.

3.3.3 Pasivní legitimace původce projevu (neoprávněného zásahu)

Pokud se osoba, které bylo v rámci svobody projevu jiného zasaženo do jejích osobnostních práv, chystá obrátit se svým nárokem na soud, je nutno se blíže zamýšlet i nad otázkou, koho v daném případě žalovat. Žaloba by totiž mohla být zbytečně zamítnuta s odkazem na absenci pasivní věcné legitimace na straně žalované. Předně je totiž třeba rozlišovat, zda byl či nebyl zásah způsoben někým, kdo byl použit právníčkou či fyzickou osobou k realizaci činnosti této

⁹⁵ srov. nálezu Ústavního soudu ze dne 4. 4. 2005, sp. zn. IV. ÚS 146/04

⁹⁶ nálezu Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 367/03

⁹⁷ rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 26. 3. 2010, sp. zn. 24 C 91/2009

právnícké či fyzické osoby. Předpokladem analogického užití § 2914 OZ (dříve § 420 odst. 2 40/1964) je, aby činnost pracovníka nepostrádala místní, časový a věcný (vnitřní účelový) vztah k plnění úkolů právnícké osoby.⁹⁸ Pokud tedy bude škůdce např. publikovat článek, jenž bude způsobilý zasáhnout do cti a lidské důstojnosti jiného a tento článek bude publikovat ve svém soukromém zájmu, a ne v zájmu zaměstnavatele, je nutno žalovat přímo tohoto škůdce. V opačném případě, když bude článek publikován v rámci plnění úkolů právnícké či fyzické osoby, žalovaná bude právnícká osoba. Vyhodnocení uvedeného bude záviset na všech okolnostech konkrétního případu. Pokud např. předseda politické strany vysloví osobní hodnocení určité osoby (jakým je např. i její pejorativní označení) a přitom zároveň nejde o názor přijatý oprávněným orgánem politické strany, odpovídá ve smyslu judikatury Nejvyššího soudu postižené fyzické osobě za neoprávněný zásah do osobnostních práv sám předseda politické strany, nikoli vlastní politická strana, jelikož takový výrok není výrokem politické strany, a tedy ani předmětem její činnosti.⁹⁹

3.4. Kritéria vážící se k obsahu projevu

3.4.1. Rozlišování mezi skutkovými tvrzeními, skutkovými tvrzeními s hodnotovým nádechem, hodnotovými soudy a hodnotovými soudy bez dostatečného skutkového základu

Pokud zkoumáme obsah práva na svobodu projevu, vždy je nutno rozlišovat mezi skutkovými tvrzeními a hodnotícími úsudky. Na první pohled by se mohlo zdát, že uvedená typologie se týká pouze mluveného projevu. Avšak pod tyto kategorie je možno podřadit i jiné formy projevu jako je např. fotografie (skutkové tvrzení), komiks¹⁰⁰ nebo karikatura (hodnotící úsudky). O zavedení této typologie se zasloužil ESLP, a to v rámci případu *Lingens proti Rakousku*¹⁰¹. Hlavní rozdíl je dán v tom, že u skutkového tvrzení můžeme prokázat jeho pravdivost. V rámci zkoumání hodnotícího úsudku toto zkoumat nelze. Nicméně i hodnotící úsudek může mít svůj určitý pravdivý skutkový základ, z něhož je možno vycházet. Neplatí to však vždy. Kritické soudy jsou subjektivní, jsou výrazem názorů, a pokud je těmito názory vyjadřováno určité osobní "cítění" vycházející z našich preferencí, pravdivost prokázat nelze, tento požadavek je neuskutečnitelný a porušuje samotnou svobodu názoru. Zatímco pokud je hodnocen svět kolem nás, vysledovat určitý skutkový základ lze. Aby mohl být kritický soud přípustný a chráněný právem na svobodu

⁹⁸ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2003, sp. zn. 30 Cdo 73/2003

⁹⁹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2712/2005

¹⁰⁰ rozsudek ESLP *Kulis and Rozycki proti Polsku* ze dne 6. 10. 2007, stížnost č. 27209/03

¹⁰¹ rozsudek ESLP *Lingens proti Rakousku* ze dne 8. 7. 1986, č. 9815/82

projevu, musí být konkrétní, přiměřený a věcný. V opačném případě se bude jednat o kritiku neoprávněnou.

Kromě rozlišení na skutková tvrzení a hodnotící úsudky se mohou vyskytnout i tzv. hybridní výroky¹⁰², které kombinují prvky obou uvedených kategorií. V takových případech je nezbytné určit, do jaké míry mají tyto hybridní výroky skutkový základ a zda nejsou tyto výroky vzhledem k prokázanému skutkovému základu přehnané¹⁰³. Uvedenou kategorii skutkových tvrzení a hodnotících úsudků lze proto o tyto hybridní výroky rozšířit, a to např. v podobě urážlivých hodnotových soudů bez dostatečného skutkového základu¹⁰⁴ a skutkových tvrzení s hodnotovým nádechem¹⁰⁵. V prvním případě projev chráněný nebude, jelikož bylo ze strany ESLP již v řadě rozhodnutí konstatováno, že excesivní hodnotové soudy, které nemají dostatečný skutkový základ, nejsou čl. 10 Úmluvy chráněny¹⁰⁶. S ohledem na to, že ESLP již členění na skutková tvrzení a hodnotové soudy překonal, mohlo by to znamenat, že již bude předchozí kategorizace opuštěna a hodnocení projevů by více podléhalo zásadě "*čím menší oporu má výrok ve skutkovém stavu, tím méně je třeba jej prokazovat*", resp. "*čím větší oporu má výrok ve skutkovém stavu, tím může být kritika ostřejší*".¹⁰⁷

Zhodnocením skutkových tvrzení, hodnotových soudů a současně dalších rozhodných určovacích kritérií v souvislosti s obsahem projevu se zabýval Krajský soud v Brně v rozsudku 24 C 75/2007¹⁰⁸, kdy řešil kauzu týkající se vyjádření žalovaného (toho času senátora Senátu Parlamentu ČR) ve vztahu k: a) výroku o zneužití dotací žalobcem tím, že byla nadhodnocena cena výstavby lanového centra b) výroku o pokusu žalobce najmout na žalovaného ruskojazyčné mafii a c) výroku, že má žalobce za sebou několik zkrachovalých firem. Ohledně přesného znění výroků vyšel soud ze zpráv žalovaného pro tiskové konference v Senátu a z archivu textu z webových stránek žalovaného. Je totiž nutno vycházet z autentických zdrojů, neboť žalovaný samozřejmě nemůže odpovídat za případné mediální dezinterpretace médií. Pokud jde o první výrok o zneužití dotací z Ministerstva pro místní rozvoj žalobcem, soud jej vyhodnotil vzhledem ke všem okolnostem případu jako hodnotící soud. Vyšel přitom jak z judikatury Ústavního soudu¹⁰⁹, tak ESLP¹¹⁰, jež požaduje, aby při hodnocení základu hodnotového soudu byl brán zřetel na celkový kontext, v němž jsou výroky pronášeny. Kritika žalovaného o zneužití dotace žalobcem totiž byla výsledkem hodnocení celé situace kolem získání státní dotace, jež si žalovaný

¹⁰² srov. KOSAŘ, David. *Kritika soudců v České republice*. Soudní rozhledy, 2011, č. 4, s. 118

¹⁰³ náleží Ústavního soudu ze dne 19. 1. 2016, sp. zn. I. ÚS 750/15

¹⁰⁴ rozsudek ESLP *Turan proti Turecku* ze dne 30. 11. 2010, stížnost č. 3224/03

¹⁰⁵ rozsudek ESLP *Karsai proti Maďarsku* ze dne 1. 12. 2009, stížnost č. 5380/07

¹⁰⁶ rozsudek ESLP *Feldek proti Slovensku* ze dne 12. 7. 2001, č. 29032/95

¹⁰⁷ KMEC, JIŘÍ a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck., 2012. s. 1077

¹⁰⁸ rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 27. 11. 2009, sp. zn. 24 C 75/2007

¹⁰⁹ náleží Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 367/03

¹¹⁰ rozsudek ESLP *Feldek proti Slovensku* ze dne 12. 7. 2001, stížnost č. 29032/95

v rámci svého práva na svobodu projevu učinil. Proto kritika nepodléhala důkazu pravdy, ale podléhala požadavkům činěným na kritiku oprávněnou. Ze skutkových zjištění potom soud k tomuto výroku uzavřel, že se o kritiku oprávněnou jednalo, neboť žalobce byl v souvislosti s předmětnou dotací pravomocně uznán vinným ze spáchání trestného činu úvěrového podvodu dle § 250b odst. 1 TZ, jelikož v žádosti o dotaci uvedl nepravdivé údaje. V rozporu se skutečností uvedl, že k datu podání žádosti měla společnost vypořádány všechny závazky vůči státnímu rozpočtu a proti statutárním zástupcům společnosti není zahájeno nebo vedeno trestní řízení a ani nebyli odsouzeni pro trestný čin, jehož skutková podstata by souvisela s předmětem podnikání, nebo pro trestný čin hospodářský nebo trestný čin proti majetku. Tím se zcela potvrdil jeden ze základů kritiky činěné žalovaným ve zprávě pro tiskovou konferenci, jež se týkal nedostatečného prověření žalobce ministerstvem při přidělování dotace. Co se týče cenové otázky areálu, ta v rámci soudním řízení nebyla spolehlivě zodpovězena, nicméně soud opětovně odkázal na celý kontext, v němž byly určité výroky pronášeny a uvedl, že vytrhávání z kontextu činěné žalobcem při formulaci žalobního petitu, který sám vlastní procesní cestou uměle vytvářel výlučnou kauzalitu mezi premisou (umělé nadhodnocení ceny areálu) a závěrem (zneužití dotací) – tedy aniž by takové výlučné spojení použil žalovaný - proto nemohlo být pro posouzení věci limitující, a proto posoudil kritiku žalovaného ve všech aspektech týkajících se věci. Soud k tomuto hodnotícímu soudu uzavřel, že pokud ministerstvo poskytlo dotace žalobci v důsledku spáchání trestného činu žalobcem, jedná se nepochybně o otázku veřejného zájmu a je nutno počítat s veřejnou kritikou této kauzy, která může být minimálně na adresu žalobce legitimně směřována a ten je povinen ji strpět. Pokud jde o tvrzení, že žalobce za sebou nechal několik zkrachovalých firem, soud jej vyhodnotil rovněž jako pravdivé, přičemž vycházel z příslušných rejstříkových a konkursních spisů týkající se množství obchodních společností, v nichž žalobce jako společník či statutární orgán figuroval a které skončily v likvidaci nebo v konkurzu. Co se však týče posledního z řešených výroků související s tvrzením, že žalobce si nechal na žalovaného najmout ruskojazyčkou mafii, v tomto směru již soud podotkl, že se výrok již netýká sféry veřejných záležitostí, nýbrž sféry soukromé a že se z hlediska kategorizace výroku se jednalo o skutkové tvrzení. Žalovaný tedy musel unést důkaz pravdy, což se mu ale nepodařilo, když předmětná informace se přes provedené několikaměsíční pátrání Policie ČR, Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, nepotvrdila. V rámci soudního dokazování vyšlo najevo, že v době zveřejnění již žalovaný (s přihlédnutím k okolnostem zjištěným v době zveřejnění) vědomě šířil nepodloženou a nepravdivou informaci. Současně soud pokládal za mimořádně nevhodné, aby osoba ve významném společenském postavení senátora Parlamentu ČR šířila i s odstupem času poté, co je upozorněna na nepravdivost informace, takto závažnou

a nepodloženou fámou. Žalobci tak vůči žalovanému za tento výrok svědčil požadovaný nárok na poskytnutí morální satisfakce formou omluvy, a to omluvy veřejné, neboť bylo nesporné, že věc byla široce medializována. Soud uložil žalovanému povinnost k zaslání omluvy formou tiskového prohlášení vybraným sdělovacím prostředkům a zaplacení symbolické finanční satisfakce ve výši jedné koruny.

3.4.2. Exces ze zákonných licencí

Jak již bylo naznačeno v kapitole druhé, v oblasti osobnostních práv se uplatňuje institut tzv. zákonné licence (úřední, vědecké, umělecké a zpravodajské), jež vylučuje neoprávněnost možného zásahu do práva na ochranu osobnosti (§ 88, 89 OZ). I zde však platí podmínka, že zákonný důvod k zásahu nesmí být využit nepřiměřeným způsobem v rozporu s oprávněnými zájmy člověka (§ 90 OZ). Pokud uvedená podmínka splněna není, jedná se o exces ze zákonné licence a o vyloučení neoprávněnosti zásahu se již nejedná. Příkladem takového excesu (v tomto případě z licence zpravodajské) může být např. situace, kdy podobizny a obrazové snímky fyzické osoby, pořízeny původně bez vědomí dotčených osob pro účely zpravodajství, jsou později použity v reklamě.¹¹¹

Posouzením možného excesu ve vztahu ke kolizi práva na svobodu projevu a právem na ochranu osobnosti se zabýval také i Krajský soud v Brně v rozsudku ze dne 35C 33/2012¹¹². V uvedeném případě se žalobce, jež byl aktivním advokátem působícím rovněž i na akademické půdě a autorem několika monografií a časopiseckých článků, svou žalobou na ochranu osobnosti domáhal zdržení se jednání, které spočívalo ve zveřejnění disertační práce v rámci studentského systému v rámci elektronické datové sítě. Žalobce svou újmu způsobenou zásahem do jeho osobnostních práv spatřoval v tom, že zveřejněním jeho disertační práce, již neobhájil, včetně plného znění oponentských posudků je způsobilé v očích neodborné veřejnosti vrhnout na žalobce negativní světlo, poškodit jej na jeho dobré pověsti, a to ať už pedagoga nebo jako advokáta. Žalobce taky akcentoval, že archiv, kde je práce zveřejněna, je dostupný prostřednictvím internetového vyhledávače toliko po zadání jeho jména a příjmení. Vedle toho měl za to, že jeho vzdělání a studijní výsledky jsou jeho soukromou záležitostí, došlo tak i k zásahu do jeho soukromí. Ze strany soudu však došlo k zamítnutí žaloby. Primárním úkolem soudu bylo právně zhodnotit, zda zveřejnění oponentských posudků k disertační práci v rámci archivu dostupného prostřednictvím internetu, bylo zásahem do osobnostních práv žalobce a zda žalobci z tohoto titulu náleží právní ochrana prostřednictvím uplatněných zdržovacích nároků. Předně se soud vypořádal s otázkou případného excesu ze zákonné licence. Dovodil, že jednání

¹¹¹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.7. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4755/2009

¹¹² rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. 35C 33/2012

žalované vysoké školy je zákonnou licencí kryto (§ 47b odst. 1 zák. o vysokých školách) a ve vztahu k věcné správnosti hodnocení oponentů - jako formě ústavně garantované a chráněné kritiky (v daném případě kritiky vědecké) - nelze existenci excesu dosledovat, když soudu v zásadě ani nepřísluší přezkum výsledku tohoto hodnocení (hodnotícího úsudku oponentů). Současně soud odkázal na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 12. 2009, č.j. 9 As 1/2009-141, kdy bylo soudem konstatováno, že hodnocení vědomostí uplatněných studentem u zkoušky náleží pouze zkušební komisi a klasifikací státní zkoušky jsou hodnoceny vědomosti studenta, které nemohou být podrobeny soudnímu přezkumu, neboť ten nespočívá a ani spočívat nemůže v přezkumu vědomostí uplatněných studentem při výkonu zkoušky a přezkumu tomu odpovídajícího ohodnocení ze strany zkoušejícího, nýbrž v přezkumu zákonnosti těch postupů, které lze podřadit pod výkon státní správy. Soud v odůvodnění akcentoval, že o exces by se mohlo jednat jenom v tom případě, pokud by hodnotící posudky oponentů nepřipustně vybočily z věcného hodnocení posuzované práce a nebyly by založeny na argumentech věcných, ale na argumentech nepřipustně útočících na osobnost studenta. To se však v daném případě nestalo.

Institut zákonných licencí tedy musí být v daném konkrétním případě rovněž náležitě vážen s tím, že je nutno vypořádat se otázkou, zda v daném případě nedošlo k excesu (vybočení) z té které licence.

3.5 Kritéria prostorová

V rámci hodnocení osobnostních sporů je nutno zaměřit se i na kritéria prostorová v podobě zvážení, zda k zásahu do osobnostních práv došlo v prostředí, jež je určitým způsobem ohraničeno či nikoli. Může to být totiž toliko pouhá místnost, konkrétní město, území České republiky nebo celkově svět z důvodu vlivu informačních technologií.

Realizace svobody projevu v prostředí internetu je potom jedním z velice důležitých faktorů, jež je třeba náležitě zohlednit, neboť neoprávněný zásah do osobnostních práv způsobený prostřednictvím internetu může nabýt enormního rozsahu.

Podle Balkina existují čtyři základní aspekty digitálního věku, které je třeba brát v potaz: 1) náklady na kopírování a distribuci informací jsou mnohem nižší ve srovnání s náklady, jež musely být vynaloženy předtím, 2) v prostředí kyberprostoru je mnohem snazší překračovat kulturní a geografické hranice, 3) nižší náklady na inovaci již existující informace a jejich komentování 4) nižší náklady na přenos, distribuci, přejímání a pozměňování informací¹¹⁵. Vedle

¹¹⁵ BALKIN, J. M. *Digital Speech and Democratic Culture: A Theory of Freedom of Expression for the Information Society*. New York University Law Review. 2004, LXXIX, no. 1, p. 6-8

toho existují rovněž další aspekty jako rychlost šíření určité informace a relativní anonymita, kterou kyberprostor poskytuje. Pokud jde o zmíněnou anonymitu, ta může představovat jak překážku zvláště ve vztahu k odhalování realizátora určitého protiprávního projevu, tak dává prostor např. pro členy menšin, kteří by z následků svého projevu v otevřené veřejné debatě měli jinak obavu.

Specifiky realizace svobody projevu na internetu se zabýval opakovaně také ESLP. V případě *Pravoye Delo A Shtekel proti Ukrajině*¹¹⁴, jež se vztahoval ke svobodě slova v případě otištění materiálu staženého z internetu, konstatoval, že internet jako komunikační a informační prostředek se liší od tištěných médií, zvláště pokud jde o ukládání a šíření informací, když tato elektronická síť, jež slouží milionům uživatelů celosvětově, není a ani nikdy nebude subjektem stejné právní regulace a kontroly.¹¹⁵ ESLP rovněž uvedl, že riziko zásahu zejména do práva na soukromí je jistě větší než u tištěných médií, proto se regulace reprodukování materiálu z tištěných médií a na internetu může lišit.¹¹⁶

Pokud dojde k neoprávněnému zásahu do osobnostních práv prostřednictvím internetové sítě, měla by se tato skutečnost odrazit při určení způsobu a výše satisfakce v dané věci. Vliv prostorového kritéria internetové sítě hodnotil i Krajský soud v Brně v rozsudku sp. zn. 24C 48/2004¹¹⁷, kdy řešil neoprávněné zveřejňování fotografií žalobkyně na předemných internetových stránkách po odvolání jejího souhlasu s tímto zveřejňováním s tím, že akcentoval, že s ohledem na zjevně erotický a vulgární charakter těchto snímků a masovou dostupnost internetu byl zásah do osobnostních práv žalobkyně nepochybně způsobit vést ve značné míře ke snížení důstojnosti a její vážnosti ve společnosti. Bylo proto nedostačující poskytnutí toliko morální satisfakce, nýbrž bylo na místě přiznat žalobkyni i právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích, a to s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a okolnostem, za nichž k porušení práva došlo. Soud v tomto smyslu také konstatoval, že: "*újmou vzniklé prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků (z nichž právě internet je vedle televize jednoznačně nejúčinnější) mají, jak potvrzují četné zkušenosti, zpravidla široký vliv na veřejnost*".

3.6 Kritéria vážící se k náhradě nemajetkové újmy

Pokud dojde realizací práva na svobodu projevu k zásahu do práva osobnostního, nemusí být vždy jednoduché určit druh a rozsah přiměřené satisfakce, na kterou by měla mít osoba, jíž bylo do osobnostních práv zasaženo, nárok. Na rozdíl od náhrady nemajetkové újmy na zdraví, kdy je

¹¹⁴ rozsudek ESLP *Pravoye Delo a Shtekel proti Ukrajině* ze dne 5. 5. 2011, stížnost č. 33014/05

¹¹⁵ tamtéž

¹¹⁶ tamtéž

¹¹⁷ rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 31. 10. 2007, sp. zn. 24 C 48/2004

možno výši náhrady nemajetkové újmy určit podle Metodiky Nejvyššího soudu poskytující parametry, na základě kterých může být konečný rozsah náhrady určen, ve vztahu k zásahům do osobnostních práv takový návod absentuje. Zároveň ale různorodé a četné okolnosti každé jednotlivé kauzy existenci takové metodiky vylučují. Pokud by k vytvoření takovéto metodiky přece jen došlo, je třeba vzít v potaz skutečnost, že potenciální škůdce by snáze mohl kalkulovat rizika spojená s jeho protiprávním počínáním.¹¹⁸ Je proto nutno detailně zvažovat všechny okolnosti případu, jež mají pro způsob a výše satisfakce význam. Jak uvedl Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 4431/2007¹¹⁹: *"je faktem, že určení výše nároku na přisouzení náhrady nemajetkové újmy v penězích lze zjišťovat značně obtížně. Vesměs se proto uplatní postup podle ustanovení § 136 o.s.ř., kdy soud tuto výši určí podle své úvahy. I ta však podléhá hodnocení. Základem úvahy podle zmíněného ustanovení je proto zjištění takových skutečností, které soudu umožní založit úvahu na určitém kvantitativním posouzení základních souvislostí posuzovaného případu"*.

Zákonné vymezení kritérií obsahuje § 2957 občanského zákoníku, jenž stanoví, že *„způsob a výše přeměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele. Jimi jsou úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pobružky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobení účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobné závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdravé, pokud takovou obavu brozba nebo jiná příčina vyvolala“*.

Uvedené ustanovení nahradilo § 13 odst. 3 OZ, jenž kritéria stanovil obecněji s tím, že výši náhrady soud musel určit s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo. Nicméně i za účinnosti OZ 1964 soudy při rozhodování o náhradě nemajetkové újmy mohly vycházet z kritérií, jež byly vytvořeny judikatorně. K určení přiměřeného zadostiučinění se již opakovaně vyjádřil Nejvyšší soud¹²⁰: *„při úvaze o přiměřenosti požadovaného zadostiučinění za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti musí soud vyjít z celkové povahy i z jednotlivých okolností konkrétního případu; musí přiblídnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti, k trvání i šíři oblasu a k vlivu vzniklé újmy na postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti“*.

Současně je možno rovněž poukázat na Principy evropského deliktního práva (PETL), jež v článku 10:301 (2) stanoví, že obecně musí být při stanovení náhrady nemajetkové újmy zvaženy všechny okolnosti případu, včetně závažnosti, trvání a následků újmy. Stupeň zavinění škůdce musí být vzat v potaz pouze, pokud významně přispěl k újmě poškozeného.

¹¹⁸ nález Ústavním soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09

¹¹⁹ rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4431/2007

¹²⁰ např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2919/2006. Nejvyšší soud se sice v předmětné věci vyjadřoval k rozsahu satisfakce morální, uvedené je však vztáhnout i na satisfakci finanční.

Z výše uvedeného lze potom extrahovat základní faktory, které by při určení rozsahu náhrady nemajetkové újmy měly být brány v potaz, a to zvláště okolnosti daného případu (okolnosti zvláštního zřetele, za kterých k zásahu do osobnostních práv došlo), závažnost újmy a zavinění škudce. Zároveň je důležité zdůraznit, že uvedená kritéria jsou logickým vyústěním nutnosti respektování principu proporcionality v rámci rozhodování osobnostních sporů.

Pokud jde o okolnosti, jež by mohly mít při rozhodování o přiznání satisfakce vliv, jedná se kupříkladu i o existence rozhodnutí konstatující neoprávněnost zásahu, jak to bylo stvrzeno nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1200/09¹²¹. Zohlednění této skutečnosti (ovšem vedle dalších rozhodujících okolností celého případu) zdůraznil i Krajský soud v Brně v rozhodnutí sp. zn. 24C 66/2008¹²², kdy zamítl žalobu žalobkyně, která se na žalovaných domáhala jak satisfakce morální v podobě písemné omluvy, tak náhrady nemajetkové újmy v penězích v částce 50.000,- Kč s poukazem na tvrzený neoprávněný zásah žalovaných v podobě pronesení vulgárních výroků adresovaných žalobkyni. Z pravomocného rozhodnutí Komise k projednávání přestupků totiž soud zjistil, že v souvislosti s předmětnými vulgárními výrazy byli žalovaní uznáni vinnými ze spáchání přestupku dle § 49 odst. 1 písm. a) zák. o přestupcích a bylo jim uloženo napomenutí a povinnost k náhradě nákladů řízení. Již toto rozhodnutí totiž mělo pro žalobkyni satisfakční účinky. Je třeba zdůraznit, že rozhodných okolností může v tom kterém konkrétním případě existovat celá řada. Tuto skutečnost ilustruje článek prof. Telece: *Test přiměřenosti zadosťučnění za nemajetkovou újmu*¹²³, který poskytuje metodologie ve vztahu k určování přiměřené satisfakce a obsahuje velké množství těchto kritérií, jež je nutno brát v potaz. Jako příklad z velkého výčtu další je možno uvést¹²⁴: *okolnosti na straně pachatele* (osoba pachatele a její osobní a majetkové poměry, jakož i její činnost souvisící se zásahem, a to ve vztahu k citelnosti zadosťučnění v penězích, okolnosti právní (např. právní omyl pachatele), okolnosti skutkové (ukončení zásahu po upozornění či pokračování ve skutku i přes upozornění) apod.); *okolnosti na straně oběti* (odpuštění skutku, újma též zaviněním oběti apod.); *jiné okolnosti - další hospodářská a jiná hlediska* (neoprávněné zisky pachatele apod.).

Co se týče kritéria závažnosti újmy, zde je třeba vycházet z objektivního posouzení tzv. testem "běžného člověka", a ne ze subjektivního pocitu jednotlivce, jemuž bylo do osobnostních práv zasaženo. Toto pojetí Ústavní soud shledal v nálezu sp. zn. II. ÚS 1174/09¹²⁵ jako ústavně konformní. Test objektivního posouzení byl rovněž blíže specifikován

¹²¹ nálezem Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2010, sp. zn. I. ÚS 1200/09

¹²² rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 19. 11. 2010, sp. zn. 24 C 66/2008

¹²³ TELECE, Ivo. *Test přiměřenosti zadosťučnění za nemajetkovou újmu*. Právní rozhledy 4/2010, s. 144

¹²⁴ tamtéž

¹²⁵ nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2010, sp. zn. II. ÚS 1174/09

v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4431/2007¹²⁶, kde Nejvyšší soud uvedl: "*vlastní zásah je nutno hodnotit vždy objektivně s přihlédnutím ke konkrétní situaci, za které k neoprávněnému zásahu došlo (tjv. konkrétní uplatnění objektivního kritéria), jakož i k osobě postižené fyzické osoby (tjv. diferencované uplatnění objektivního kritéria). Uplatnění konkrétního a diferencovaného objektivního hodnocení znamená, že o snížení důstojnosti postižené fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře půjde pouze tam, kde za konkrétní situace, za které k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo, jakož i s přihlédnutím k dotčené fyzické osobě, lze spolehlivě dovodit, že by nastala nemajetková újma vzhledem k intenzitě a trvání nepříznivého následku spočívajícího ve snížení její důstojnosti či vážnosti ve společnosti, pociťovala jako závažnou zpravidla každá fyzická osoba nacházející se na místě a v postavení postižené fyzické osoby*".

Současně je třeba věnovat se i otázce stanovení konkrétní výše satisfakce finanční, jež závisí dle § 136 o.s.ř. na volné úvaze soudu. V tomto smyslu se již vyjádřil Ústavní soud¹²⁷, když uvedl: "*způsobem, jak lze dosáhnout relativně spravedlivého vyčíslení výše náhrady, je zohlednění částek přiznaných v jiných srovnatelných řízeních. Každý soudce se při rozhodování musí v každém konkrétním případě opírat alespoň o judikaturu vyšších soudů, a to zejména co se týká skutkově podobných věcí*". I přes skutečnost, že Ústavní soud se v daném případě vyjadřoval k náhradě nemajetkové újmy na zdraví, uvedené by dle mého mělo platit i u případů na ochranu osobnosti, a to z důvodu vyšší míry předvídatelnosti a právní jistoty. Pokud by se soud v daném případě chtěl rozhodnout rozdílně a některá ze stran argumentovala předchozí judikaturou v obdobných případech, soud by měl svůj rozdílný názor na přiznaný druh a výši satisfakce náležitě odůvodnit.

Přiměřeností, způsobem a výší satisfakce se zabýval Krajský soud v Brně v rozsudku sp. zn. 24 C 50/2004¹²⁸, který názorně ilustruje zhodnocení všech okolností daného případu. Soud hodnotil kolizi svobody projevu realizovanou žalovanými a cti a lidské důstojnosti žalobkyně, jež se z titulu ochrany osobnosti domáhala na každém ze žalovaných zaslání písemné omluvy a finanční satisfakce v částce vždy 33.000,- Kč. Ochranu svých osobnostních práv žalobkyně uplatňovala s poukazem na tvrzený neoprávněný zásah žalovaných do jejích osobnostních práv spočívající v tom, že žalovaný č. 3 odvysílal televizní pořad, ve kterém žalovaná č. 1 jako zaměstnankyně pohřebního ústavu provozovaného žalovaným č. 2 popřela tvrzení žalobkyně, že zesnulá matka žalobkyně nebyla uložena v objednané rakvi, ale v obyčejné odřené bedně bez jakékoliv výzdoby a vedle toho uvedla inkriminovaný výrok, že žalobkyně o své matce řekla: "Ať kurva chcípne, když mi nedala ani korunu." Toto nepravdivé tvrzení ovlivnilo pověst žalobkyně na veřejnosti, její vážnost ve společnosti a způsobilo jí i zdravotní problémy. Soud v tomto případě hodnotil vedle kritérií vážící se k obsahu projevu, také

¹²⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4431/2007

¹²⁷ např. nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14

¹²⁸ rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 9. 5. 2007, sp. zn. 24 C 50/2004

přiměřenost požadovaných satisfakcí ve vztahu ke každému z žalovaných s tím, že uzavřel, že vůči žalované č. 1 má žalobkyně nárok pouze na morální satisfakci dle § 13 odst. 1 obč. zák., neboť nebylo prokázáno, že by předmětné skutkové tvrzení žalovaná č. 1 učinila s vědomím jeho možného zveřejnění žalovaným č. 3 v rámci televizní reportáže. Pokud totiž žalovaná č. 1 předmětný výrok zasahující do práva žalobkyně na ochranu občanské cti a lidské důstojnosti učinila před dalšími osobami (dvěma před ní přítomnými členy televizního štábu a žalovaným č. 2 přítomným ve firemních prostorách) bez prokázaného vědomí jeho možného masového zveřejnění, chybí zde příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem žalované č. 1 a snížením důstojnosti žalobkyně nebo její vážnosti ve společnosti ve značné míře, k němuž došlo právě až v důsledku protiprávní medializace výroku žalovaným č. 3. Protiprávní jednání žalovaného č. 3 nebylo možno v tomto rozsahu přičítat k tíži žalované č. 1. Pokud jde o žalovaného č. 3 (televizi, jež pořad, kde výroky zazněly, vysílala) soud žalobě vyhověl v plném rozsahu, neboť zveřejněním neoprávněně získaného difamujícího výroku žalované č. 1 v televizi jako jednoznačně nejúčinnějším sdělovacím prostředkem žalovaný č. 3 zasáhl do důstojnosti žalobkyně a její vážnosti ve společnosti ve značné míře a poskytnutí toliko morální satisfakce by s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo, nebylo dostačujícím. Při určení výše náhrady nemajetkové újmy v penězích vzal soud v úvahu skutečnost, že újmy vzniklé prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků (z nichž právě televize je jednoznačně nejúčinnější) mají, jak potvrzují četné zkušenosti, zpravidla široký vliv na veřejnost. Soud také zohlednil i stupeň vulgarity zveřejněného nezákonně získaného a odvysílaného tvrzení o žalobkyni, které navíc ani přímo nesouviselo s tématem předmětné reportáže. Soudem bylo také akcentováno, že bylo-li takto flagrantním způsobem zasaženo nejen do osobnostních práv žalobkyně samotné, ale i do práva na postmortální ochranu matky žalobkyně, jevila se soudu částka nárokovaná žalobkyní na náhradě nemajetkové újmy v penězích ve výši 33.000,- Kč zcela přiměřenou a bylo jí možno v dané věci žalobkyni bez pochybností přiznat.

3.6.1 Preventivně-sankční charakter náhrady nemajetkového újmy

Na rozdíl od náhrady škody, jež plní funkci reparační (nahrazuje se skutečně vzniklá škoda), náhrada nemajetkové újmy sleduje primárně úlohu satisfakční ve vztahu k osobě, jíž bylo do osobnostních práv zasaženo¹²⁹. Nicméně vedle toho může náhrada nemajetkové újmy plnit i funkci preventivně-sankční, jak již bylo judikatorně dovozeno Ústavním soudem v nálezu

¹²⁹ Jak uvádí M. Ryška, "Institut poskytnutí přiměřeného zadosťučnění v rámci ochrany osobnosti však sleduje funkci satisfakční, neboť rozsah vzniklé nemajetkové újmy nelze exaktně kvantifikovat a vyčíslit, nemajetková újma vzniklá porušením osobnostních práv se v obecném slova smyslu "odsškodnit" ani nedá a lze ji za ni "jen" poskytnout zadosťučnění (satisfakci)". In RYŠKA, Michal. *Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti*. Právní rozhledy č. 9/2009, s. 306

sp. zn. I. ÚS 1586/09¹³⁰. Ústavní soud zabývající se v tomto rozhodnutí mediálním excesem ze strany bulvárních novin zdůraznil, že preventivně-sankční úloha peněžité satisfakce je o to potřebnější, neboť tyto excesy jsou stále častější a intenzivnější a jejich vydavatelé zřetelně necítí žádnou potřebu zabývat se takovými "drobnostmi" jako je ochrana občanských práv těch, o nichž publikují. Na druhou stranu se však výše náhrad nemůže blížit náhradám přiznávaným z titulu právního institutu *punitive damages* v rámci *tort law* v anglo-americkém systému, kde se jedná o přiznávání částek v řádu desítek či stovek miliónů dolarů, které představují vedle civilní sankce také odměnu úspěšnému žalobci, jenž se nebál podstoupit riziko a nepříjemnosti spojené s vedením sporu, přispěl tak k uplatnění prevenční funkce práva a čistotě veřejného života, neboť české právní prostředí ani česká společnost nejsou na takovou výši civilních sankcí v současné době nastaveny¹³¹. To však nic nemění na skutečnosti, že je při rozhodování o výši finanční satisfakce nutno zohlednit význam intenzity a míry zavinění původce zásahu s tím, že náhrada nemajetkové újmy je jednou z civilněprávních sankcí, která má odrazovat rušitele chráněných osobnostních statků a jeho možné následovníky od protiprávního jednání, a být tak nástrojem speciální i generální prevence, což vyžaduje, aby se jednalo o sankci patřičně důraznou a dostačující i z tohoto hlediska.¹³²

3.6.2 Symbolická náhrada nemajetkové újmy

V praxi se mohou vyskytnout případy, kdy realizací práva na svobodu projevu sice škůdce zasáhne ve značné míře prostřednictvím svého výroku do práva jiné osoby na čest a důstojnost, avšak soud s poukazem na samotnou osobu žalobce, resp. jeho předešlé chování, právo na finanční satisfakci přizná toliko v symbolické výši, i když by mu za jiných okolností byla přiznána náhrada nemajetkové újmy vyšší.¹³³

Zhodnocení okolnosti případu ve vztahu k přiznání symbolické náhrady nemajetkové újmy názorně ilustruje rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 24 C 75/2007¹³⁴, kdy soud sice dovodil splnění podmínek pro přiznání satisfakce finanční, avšak v rámci zvažování kritérií dle § 13 odst. 3 obč. zák. dospěl k závěru, že adekvátním řešením vzniklé situace bude přiznání toliko symbolické finanční satisfakce ve výši jedné koruny při současném zamítnutí zbytku požadovaného nároku. Soud svoji úvahu odůvodnil následovně: "*a) předmětný výrok žalovaného určený k medializaci (a skutečně medializovaný) byl nepochybně obecně způsobilý přivodit difamovanému*

¹³⁰ náleží Ústavním soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09

¹³¹ RYŠKA, Michal. *Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti*. Právní rozhledy č. 9/2009, s. 307

¹³² náleží Ústavním soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09

¹³³ k symbolické satisfakci srov. ONDREJOVA, Eva. *Žalovaný je povinen nabídnout žalované zadoostiučnění ve výši 1 Kč, a to do tří dnů od právní moci rozsudku*. Bulletin Advokacie, č. 4/2014

¹³⁴ případ detailně popsán v druhé části kapitoly 3.4.1., rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 27. 11. 2009, sp. zn. 24 C 75/2007

nemajetkovou újmu, a to kvalifikovanou nemajetkovou újmu ve smyslu § 13 odst. 2 obč. zák., tj. byl způsobilý ve značné míře snížit žalobci důstojnost nebo vážnost ve společnosti, b) výroky žalovaného činěné na adresu žalobce však byly v mnohém důvodné a předmětný výrok byl jen excesem z jinak oprávněných výroků žalovaného, c) žalobce se nezanedbatelným způsobem s poukazem na svou podnikatelskou historii, při které se dopouštěl i páčání trestné činnosti, sám podílel na snížení vlastní cti a důstojnosti ve značné míře, resp. na degradaci vlastních osobnostních atributů, o jejichž ochranu zde jde, d) žalobce v celkovém kontextu předmětné kauzy již získal (ve prospěch své obchodní společnosti) v důsledku spáchání trestného činu milionové prostředky ze státního rozpočtu".

Přiznání takové symbolické náhrady potom může sloužit jako určitá sankce za porušení morálních pravidel nebo právních povinností, či jako odsouzení osoby žalobce.¹³⁵

3.7 Shrnutí kapitoly

Dle judikatury Ústavního soudu je úkolem obecného soudu při střetu základních práv nejprve rozpoznat, která základní práva jsou vůbec ve hře, a poté, s přihlédnutím ke všem rozhodným okolnostem daného případu, rozhodnout tak, aby, je-li to možné, zůstalo zachováno z obou základních práv co nejvíce, a není-li to možné, pak dát přednost tomu základnímu právu, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti, resp. obecný princip.¹³⁶ Vždy platí, že je třeba vážit konkurující statky s ohledem na konkrétně skutkově utvořený základ, a to v tom smyslu a tak, aby oba konkurující si statky byly v co největší míře zachovány, a nelze-li tomuto požadavku vyhovět, je třeba zdůvodnit zásah do jednoho z konkurujících si statků, a to při uplatnění principů proporcionality.¹³⁷

Při hodnocení kolize práva na svobodu projevu s právem na ochranu osobnosti je třeba zkoumat nespočet kritérií, jež se k danému případu váží a posoudit tak každý případ komplexně s tím, že se jedná zvláště o hodnotící kritéria ve vztahu k osobám, které projev pronáší a které jsou jím dotčeny, k obsahu a formě projevu, místu, kde je projev pronášen a jaký má dosah, jakož i kritéria pojící se s výší náhrady nemajetkové újmy. S uvedeným hodnocením je spojena nutnost znalosti judikatury v daných oblastech, a to jak judikatury v rámci rozhodování soudů vyšších v čele s Ústavním soudem, tak ESLP.

¹³⁵ ONDŘEJOVÁ, Eva. *Žalovaný je povinen nabravit žalované zadočinění ve výši 1 Kč, a to do tří dnů od právní moci rozsudku*. Bulletin Advokacie, č. 4/2014, s. 76

¹³⁶ nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2005, sp. zn. I. ÚS 353/04

¹³⁷ nálezu Ústavního soud ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05

Závěr

Diplomová práce Svoboda projevu a její limity při střetu s právem na ochranu osobnosti přináší zvláště analýzu hodnotících kritérií, které byly v rámci této kolize postupem času vytvořeny judikatorně a které je nutno v konkrétních případech náležitě zohlednit, aby byla dodržena jistá předvídatelnost soudního rozhodnutí a požadavek právní jistoty. Pokud by bylo v rámci hodnocení tohoto střetu vycházeno toliko z OZ, mohlo by dojít k velké řadě odlišných nežádoucích právních závěrů. Nicméně to však neznamená následovat judikaturu vždy a mechanicky. Je možno se od ní odchýlit, ale je zároveň nutno tento krok náležitě odůvodnit.

Současně je nutno zdůraznit, že i přesto, že právo na svobodu projevu a právo na ochranu osobnosti jsou také tématy práva ústavního, zasahují bezpochyby i do občanskoprávní oblasti. Je to dáno jistým "prozařováním" LZPS do celého právního řádu, jež bylo Ústavním soudem stvrzeno v řadě jeho rozhodnutí.

Právo není rigidním systémem, vyvíjí se v čase a při zvažování zásahu je nutno brát v potaz i změny, se kterými se tento vývoj pojí. Jako jednu z největších změn je nutno považovat rozvoj nových technologií, zejména internetu, jenž je nástrojem, který umožňuje vzniku mnohem závažnějších zásahů do osobnostních práv, než tomu bylo kdy předtím. Současně je také nutno vzít v potaz velký nárůst bulvárních periodik a zohlednit i sankčně-preventivní účel satisfakcí.

V souladu se zaměřením práce jsem se zaměřil zvláště na problematiku a analýzu těch kritérií, které mají v řešené kolizi největší význam, a to kritéria ve vztahu k osobám, které projev pronáší a které jsou jím dotčeny, k obsahu a formě projevu, místu, kde je projev pronášen a jaký má dosah, jakož i kritéria pojící se s výší náhrady nemajetkové újmy s tím, že limity práva na svobodu projevu se promítají v rámci práce jako celku. Tato kritéria nebylo možno zpracovat bez odkazu na stávající judikaturu. Jednotlivé judikatorní závěry ve vztahu k řešené kolizi bylo pak nepochybně třeba propojit s jednotlivými zákonnými ustanoveními. Zde je nutno akcentovat, že pro řešenou oblast je příznačné, že jde o oblast soudcovského práva. Zákonná úprava v OZ je tak jednotlivými soudy dotvářena a je třeba, aby bylo konkrétní rozhodnutí ve věci založeno na detailní argumentaci, která obsahuje zvážení všech daných okolností případu. Splnění tohoto požadavku jsem se potom snažil demonstrovat na jednotlivých případech, které byly již řešeny jak soudy obecnými, tak vyššími v čele s Ústavním soudem a ESLP.

První a druhá kapitola této diplomové práce je zacílena na obecné vymezení práva na svobodu projevu a práva na ochranu osobnosti, neboť jsem toto vymezení považoval za nutné pro komplexní pochopení celé problematiky. Zde je nutno zmínit, že právo na svobodu projevu není právem absolutním a lze jej omezit. Nicméně za splnění určitých podmínek, a to že toto omezení musí být dáno zákonem a nezbytné v demokratické společnosti. Pokud jde

o právo na ochranu osobnosti, je nutno vždy klást důraz na respekt k osobnosti člověka, a to jako svobodného jedince, který má právo žít podle svého.

Stěžejní kapitolou je bezesporu svoboda projevu v kolizi s osobnostními právy, která je velice specifická už jenom s ohledem na skutečnost, že ustanovení OZ se použijí jen minimálně. V rámci této kapitoly byla postupně rozebrána jednotlivá určující kritéria, kdy jsem se snažil upozornit na problematická místa a uvádět potřebnou judikaturu vážící se k této kolizi. Velkou pozornost jsem věnoval specifikům ohledně určení výše finanční satisfakce, když byl zdůrazněn i preventivně-sankční účel satisfakce.

Co se týče jednotlivých ustanovení OZ ve vztahu k řešené kolizi, vzhledem k tomu, že jde o problematiku velice různorodou, nelze její obecnost nikterak vytykat s tím, že je nutno zaměřit se na teleologický výklad v souladu s LZPS a ústavním pořádkem a se zásadami, na nichž OZ spočívá, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání, jak zdůrazňuje § 2 odst. 1 OZ.

Jisté problémy ve vztahu k řešení této kolize je možno spíše hledat v možné nepředvídatelnosti soudních rozhodnutí s tím, že soudce, jenž bude danou kolizi řešit, může v rámci svého hodnocení ustrnout na své spravedlnostní úvaze a nevzít v úvahu všechna potřebná kritéria. Je tedy třeba, aby se daná rozhodnutí, jež se týkají skutkově podobných věcí, opírala alespoň o judikaturu vyšších soudů. V tomto směru, byť ve vztahu k újmě na zdraví, čl. 10:301 (3) PETL stanoví, že "při stanovení náhrady škody (včetně náhrady škody osobám s blízkým vztahem k zemřelému nebo k vážně zraněnému poškozenému) by měly být pro objektivně podobné újmy přiznávány srovnatelné částky." Toto ustanovení by bylo však třeba vztáhnout jak na případy řešící kolizi práva na svobodu projevu s právem na ochranu osobnosti, tak na všechny ostatní případy ve vztahu k osobnostním sporům, a to právě s poukazem na již několikrát zmiňovaný princip právní jistoty a předvídatelnost soudních rozhodnutí.

Jak již bylo nastíněno, kolize práva na svobody projevu a práva na ochranu osobnosti představuje proces poměrování, v rámci něhož se pracuje s účelovými úvahami a s právními hodnotami. Je proto nutné na tuto kolizi nahlížet komplexně a konkrétní řešení opřít o náležitou právní argumentaci, jež postihne všechny kritéria vážící se k této oblasti, čímž bude vyloučena možnost soudní svévole.

Shrnutí

Cílem diplomové práce Svoboda projevu a její limity při střetu s právem na ochranu osobnosti je analýza problematiky hodnotících kritérií, které je nutno v konkrétních případech řešení této kolize náležitě zohlednit, aby byla dodržena jistá předvídatelnost soudního rozhodnutí a požadavek právní jistoty. Jedná se zvláště o kritéria ve vztahu k osobám, které projev pronáší a které jsou jím dotčeny, k obsahu a formě projevu, místu, kde je projev pronášen, jakož i kritéria pojící se s výší náhrady nemajetkové újmy s tím, že limity práva na svobodu projevu se promítají v rámci práce jako celku.

Práce je rozdělena na část obecnou a praktickou, jež se s uvedenou problematikou pojí. První a druhá kapitola je zacílena na obecné vymezení práva na svobodu projevu a práva na ochranu osobnosti s poukazem na nejdůležitější aspekty daných právních oblastí. Stěžejní kapitolou je bezesporu svoboda projevu v kolizi s osobnostními právy, která je velice specifická už jenom s ohledem na skutečnost, že úprava v OZ je velice kusá. V rámci této kapitoly byla postupně rozebrána jednotlivá určující kritéria s důrazem na problematická místa a judikaturu vážící se k této kolizi.

Kolize práva na svobody projevu a práva na ochranu osobnosti představuje proces poměrování, v rámci něhož se pracuje s účelovými úvahami a s právními hodnotami. Je proto nutné na tuto kolizi nahlížet komplexně a konkrétní řešení opřít o náležitou právní argumentaci, jež postihne všechny kritéria vážící se k této oblasti, čímž bude vyloučena možnost soudní svévole.

Summary

The aim of this thesis Freedom of expression and its limits in collision with the protection of personality right is to analyze evaluation criteria that is necessary to take into account in order to solve this collision with regard to predictability of judicial decision and the requirement of legal certainty. In particular, the thesis deals with criteria regarding to persons, a content and a form of the expression, a place connected to expression as well as criteria regarding to the amount of compensation of non-pecuniary damage. The limits of the freedom of expression is reflected in the work as a whole.

The thesis is divided into a general and practical part. The first and second chapter is aimed to provide the general framework of the freedom of expression and protection of personality rights with emphasis to the most important aspects of these legal areas. The third chapter represents the main chapter which deal with freedom of expression in collision of protection of personality rights which is very specific with regard to the fact that legal provisions in the Civil Code is very general. In this chapter, the criteria are discussed in detail with stress to problematic areas and related case law.

The collision of the freedom of expression and the personality rights represents an important process in which both of them are weighed and in which is necessary to operate with special purpose reasoning and legal values. Therefore, the collision shall be evaluated comprehensively and its solution shall be associated with special legal argumentation which embraces all important criteria of this legal area in order to exclude the possibility of judicial arbitrary.

Klíčová slova

právo na svobodu projevu, právo na ochranu osobnosti, kolize základních lidských práv, test proporcionality

Key words

freedom of expression, personality rights, collision of human rights, test of proportionality

Seznam použité literatury a pramenů

Mezinárodní a národní předpisy

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
Listina základních práv Evropské unie. Úř. věst. C 83, 30. 3. 2010
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14
Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2013
Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, vyhlášen pod č. 120/1976 Sb.

Judikatura

Evropský soud pro lidská práva

- rozsudek ESLP *Handyside proti Spojenému království* ze dne 7. 12. 1976, stížnost č. 5493/72
rozsudek ESLP *Lindon, Otchakovský - Laurens a July proti Francii* ze dne 22. 10. 2007, stížnost č. 21279/02 a 36448/02, rozsudek ESLP *Guja proti Moldavsku* ze dne 12. 2. 2008, č. 14277/04
rozsudek ESLP *Křesťansko-demokratické lidové strany proti Moldavsku* ze dne 2. 2. 2010, stížnost č. 25196/04
rozsudek ESLP *Vajnai proti Maďarsku* ze dne 8. 7. 2008, stížnost č. 33629/06
rozsudek ESLP *Radio AG a další proti Švýcarsku* ze dne 28. 3. 1990, stížnost č. 10890/84
rozsudek ESLP *Gillberg proti Švédsku* ze dne 2.11.2010, stížnost č. 41723/06
rozsudek ESLP *Young, James a Webster proti Spojenému království* ze dne 13.8.1981, stížnost č. 7601/76
rozsudek ESLP *Samona Uitgevers B.V. proti Nizozemsku* ze dne 14. 9. 2010, stížnost č. 38224/03
rozsudek ESLP *Nordisk Film a TV A/S proti Dánku* ze dne 8. 12. 2005, stížnost č. 40485/02
rozsudek ESLP *Wingrove proti Spojenému království* ze dne 25. 11. 1996, stížnost č. 17419/90
rozsudek ESLP *Klein proti Slovensku* ze dne 31.10.2006, stížnost č. 77208/01
rozsudek ESLP *Lingens proti Rakousku* ze dne 8. 7. 1986, stížnost č. 9815/82
rozsudek ESLP *Bowman proti Spojenému království* ze dne 19. 2. 1998, č. 24839/94
rozsudek ESLP *Castells proti Španělsku* ze dne 23.4.1992, č. stížnosti 11798/85

rozsudek ESLP *Müller proti Švýcarsku* ze dne 24. 5. 1998, stížnost č. 10737/84
rozsudek ESLP *I.A. proti Turecku* ze dne 13. 9. 2005, stížnost č. 42571/98
rozsudek ESLP *MarktInternVerlagGmbH a Klaus Beermann proti Německu* ze dne 20. 10. 1989, stížnost č. 10572/83
rozsudek ESLP *Steel a Morris proti Spojenému království* ze dne 15. 2. 2005, č. 68416/01
rozsudek ESLP *Barthold proti Německu* ze dne 25. 3. 1985, č. 8734/79
rozsudek ESLP *Hertel proti Švýcarsku* ze dne 25. 8. 1998, č. 25181/94
rozsudek ESLP *Hachette Filipacchi Presse Automobile Dupuy proti Francii* ze dne 5. 3. 2009, č. 13353/05
rozsudek ESLP *Krone Verlag GmbH a CO KG (č.3) proti Rakousku* ze dne 26. 2. 2002, stížnost č. 34315/96
rozsudek ESLP *X a Y proti Nizozemsku* ze dne 26. 3. 1985, č. 8978/80
rozsudek ESLP *Benderkiy proti Ukrajině*, ze dne 15. 11. 2007, č. 22750/02
rozsudek ESLP *Niemietz proti Německu* ze dne 16. 12. 1992, stížnost č. 13710/88
rozsudek ESLP *Hannover proti Německu no. 2*, ze dne 7. 2. 2012, č. 40660/08
rozsudek ESLP *Jerusalem proti Rakousku* ze dne 27. 2. 2001, stížnost č. 26958/95
rozsudek ESLP *Barata Monteiro da Costa Nogueira a Patricio proti Portugalsku* ze dne 11.1.2011, stížnost č. 4035/08
rozsudek ESLP *Nilsen a Johnsen proti Norsku* ze dne 25. 11. 1999, stížnost č. 23118/93
rozsudek ESLP *Thorgeir Thorgeirson proti Islandu* ze dne 25. 6. 1992, stížnost č. 13778/88
rozsudek ESLP *Bladet Tromso a Stensaas proti Norsku* ze dne 20. 5. 1999, stížnost č. 21980/93
rozsudek ESLP *Effecten Spiegel AG proti Německu* ze dne 4. 5. 2010, stížnost č. 38059/07
rozsudek ESLP *Kulis and Rozycki proti Polsku* ze dne 6. 10. 2007, stížnost č. 27209/03
rozsudek ESLP *Turan proti Turecku* ze dne 30. 11. 2010, stížnost č. 3224/03
rozsudek ESLP *Karsai proti Maďarsku* ze dne 1. 12. 2009, stížnost č. 5380/07
rozsudek ESLP *Feldek proti Slovensku* ze dne 12. 7. 2001, č. 29032/95
rozsudek ESLP *Pravoye Delo a Shtekel proti Ukrajině* ze dne 5. 5. 2011, stížnost č. 33014/05

Ústavní soud

nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 1977, sp. zn. III. ÚS 359/96
nález Ústavního soudu ze dne 21. 1. 1999, sp. zn. III. ÚS 257/98
nález Ústavního soudu ze dne 25. 7. 1999, sp. zn. III. ÚS 93/99
nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 367/03
nález Ústavního soudu ze dne 24. 9. 1998, sp. zn. III. ÚS 139/98

nález Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09
nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07
nález Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2004, sp. zn. I. ÚS 453/04
nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, I. ÚS 453/03
nález Ústavního soudu ze dne 1. 3. 2000, sp. zn. II. ÚS 517/99
nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10
nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97
nález Ústavního soudu ze dne 4. 4. 2005, sp. zn. IV. ÚS 146/04
nález Ústavního soudu ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. I. ÚS 310/05
nález Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2000, sp. zn. I. ÚS 156/99
nález Ústavního soudu ze dne 19. 1. 2016, sp. zn. I. ÚS 750/15
nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09
nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2010, sp. zn. I. ÚS 1200/09
nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2010, sp. zn. II. ÚS 1174/09
nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14
nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2005, sp. zn. I. ÚS 353/04
nález Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05
Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01

Nejvyšší soud

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2304/99
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2004, sp. zn. 30 Cdo 179/2004
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2003, sp. zn. 30 Cdo 73/2003
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2712/2005
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4755/2009
rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4431/2007
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2919/2006
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1174/2007

Krajské soudy

rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 30. 1. 2009, sp. zn. 24 C 36/2008
rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 21. 10. 2011, sp. zn. 24C 77/2009
rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 26. 3. 2010, sp. zn. 24 C 91/2009

rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 27. 11. 2009, sp. zn. 24 C 75/2007
rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. 35C 33/2012
rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 31. 10. 2007, sp. zn. 24 C 48/2004
rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 19. 11. 2010, sp. zn. 24 C 66/2008
rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 9. 5. 2007, sp. zn. 24 C 50/2004

Ostatní

Ballantyne, Davidson a McIntyre proti Kanadě, č. 359/1989 a 358/1989, stanovisko z 5. 5. 1993
rozsudek BVerfG ze dne 13. června 2007, sp. zn. 1 BvR 1783/05

Monografie a časopisecké zdroje

BALKIN, J. M. *Digital Speech and Democratic Culture: A Theory of Freedom of Expression for the Information Society*. New York University Law Review. 2004, LXXIX, no. 1
BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: Principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010
BARTOŇ, Michal. Rozlišení projevu od jiného jednání v kontextu dogmatiky svobody projevu. *Právní rozhledy* 9/2014
ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek*. Praha: Linde Praha, a.s., 2008
KMEC, JIŘÍ a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck., 2012
KNAP, Karel. a kol.. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2004
KOSAŘ, David. *Kritika soudců v České republice*. Soudní rozhledy, 2011, č. 4
KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002
KÜHN, Zdeněk. a kol. *Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha: Auditorium, 2006
LAVICKÝ, Petr (ed) a kol.. *Občanský zákoník I. Obecná část. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014
ONDŘEJOVÁ, Eva. *Žalovaný je povinen nahradit žalované zadostiučinění ve výši 1 Kč, a to do tří dnů od právní moci rozsudku*. Bulletin Advokacie, č. 4/2014
RYŠKA, Michal. *Ochrana osobnosti v aktuální soudní praxi*. Rigorózní práce. Masarykova univerzita. Brno. 2010
RYŠKA, Michal. *Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti*. Právní rozhledy č. 9/2009

TELEC, Ivo. *Test přiměřenosti zadostiučinění za nemajetkovou újmu*. Právní rozhledy 4/2010

WAGNEROVÁ, Eliška a kol.. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012

WARREN, D. S., BRANDEIS, D. L., The Right to Privacy. Harvard Law Review. 1890, vol. IV., no. 5., dostupné z:

http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/privacy/Privacy_brand_warr2.html

(2. 8. 2016)

WHITEMAN, J. Q. European and US Constitutionalism. 2005. Cambridge University Press, s. 119